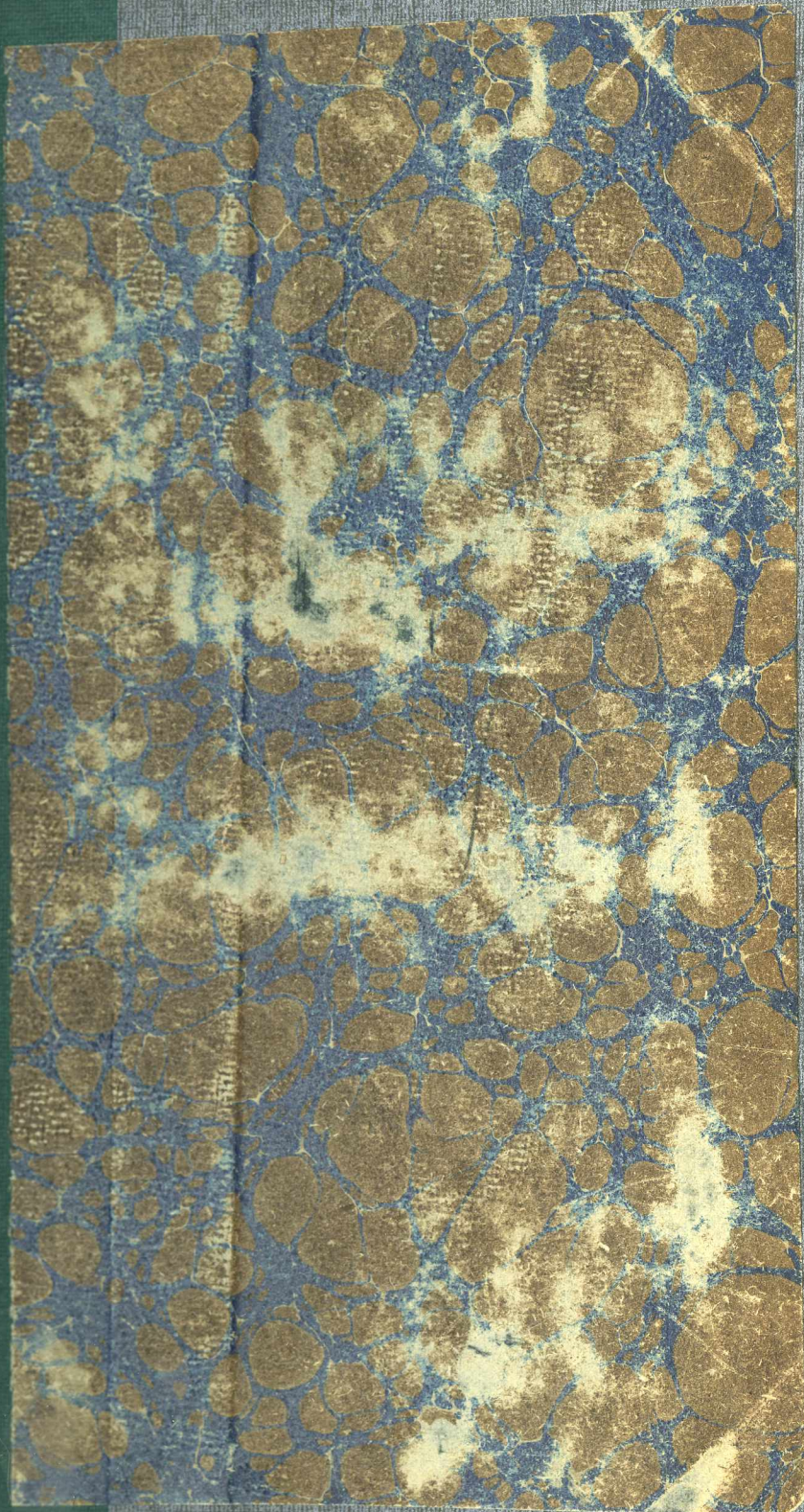


Politikai
röpiratok.

127.



127
1118

NEHÁNY SZÓ
ALKOTMÁNYUNK VISSZAÁLLÍTÁSÁRÓL

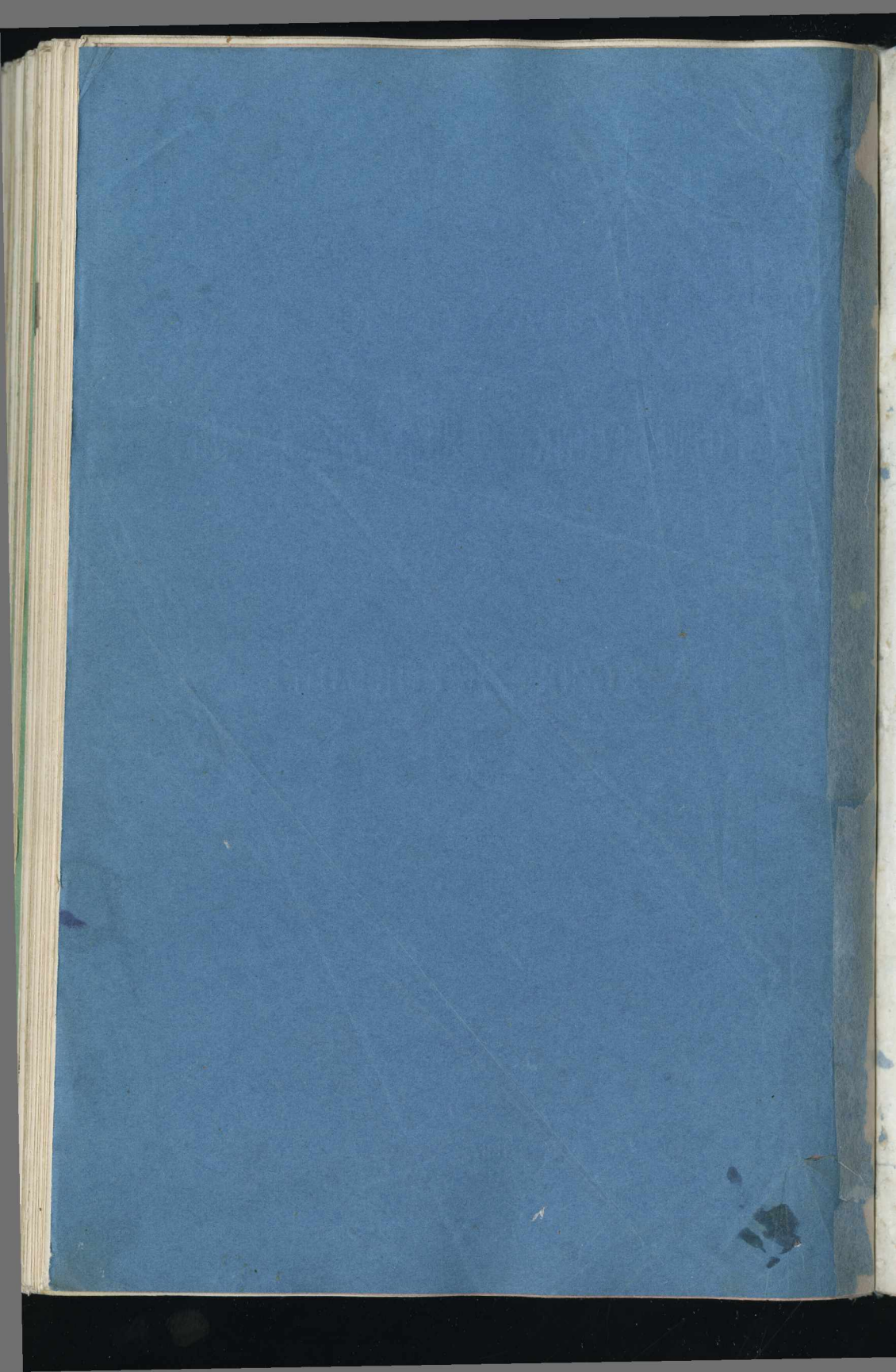
ÉS

A KÖZÖS ÜGYEKRŐL.

II.

8

PEST,
NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV MAGY. AKAD. NYOMDÁSZNÁL
1867.



Azokhoz kívánunk e lapokon ismét szólani, kik „*Nehány szó alkotmányunk visszaállításáról és a közös ügyekről*“ című kis könyvecskenket olvasták s most újra szíves figyelmökkel kívánnak megajándékozni.

Előadtuk az említett kis röpiratban, hogy a felelős miniszterium kiavezésével, alkotmányunk teljes és tetteleg visszaállítására az első, legnagyobb és legfontosabb lépés meg lön téve. De őszintén kifejeztük azt is, hogy az alkotmány teljes helyreállításáig még sok a teendő, sokak a legyőzendő nehézségek s hogy azokat csak türelemmel és bizalommal lehet legyőzni. E türelemre és bizalomra felhívtuk a haza minden jó polgárát, a közös haza érdekében s a hazaszeretet nevében. Az azóta történtek nagyrészen igazolták várakozásunkat; mert mind az országgyűlésen, mind a népnél az ország minden részeiben bizalom nyilvánult a magyar felelős miniszterium iránt, s az egész nemzet, — megértve és felfogva a rendkívüli nehézségeket, — türelemmel és tetteleg közreműködéssel támogatta s támogatja folyvást a kormányt nagy művében. Nemzetünk csak e kevés idő alatt is annyi világos jeleit adta érettségének és higgadtságának, hogy jövőnk iránt már csak ezért is teljes megnyugvással lehetünk. Mert a mely nemzet a nehéz és válságos körülmények közt fölimeri saját szükségzeit, higgadtan megfontolja teendőit s érett bölcseséggel intézi sorsát, az a nemzet életre való, az a nemzet nem veszhet el.

Bővebben és kellő részletességgel előadtuk továbbá említett röpiratunkban a Magyarországot és Ó Felsége többi országait s tartományait közösen érdeklő ügyek és

viszonyok, egyszóval az úgy nevezett *közös ügyek* tárgyában folytatott tanácskozások főbb ponjait, melyeknek egyetértő és bölcs elintézésétől függ nem csak jelenleg az óhajtott kiegyenlítés, hanem jövőre is mind hazánknak mind az egész birodalomnak békéje, jólléte, virágzása.

De kis munkánkat bezárván azon időpontnál, midőn a közös ügyek fölötti tanácskozások a 67-es bizottságban befejeztettek s Ő Felsege azok eredménye által megnyugtatta a felelős magyar miniszteriumot kinevezte, most mindenek előtt ezen tárgy további folyamatának előadását kell bevégeznünk, mielőtt az aközben és azóta történtek előadására és magyarázatára átmehetnénk.

I.

A 67-es bizottságnak a közösügyek tárgyában elkészített javaslatát az országgyűlés csak is a felelős magyar miniszterium kinevezése s ennek tetteleges kormányra lépte után vette tárgyalás alá.

Híu maradt tehát az országgyűlés azon több ízben határozottan kifejezett végzéséhez, hogy törvényhozási munkálatokba csak is az alkotmány tetteleges helyre állítása után fog bocsátkozhatni. S ámbár volt olyan párt az országgyűlésen, mely azt állította hogy az alkotmány még a felelős miniszterium kineveztetésével s a nemzeti kormányzat átvételével nincs helyre állítva, de az országgyűlés kimondotta: hogy az alkotmányt helyre állítottnak tekintik s azon állapotban érzi magát, hogy törvényesen intézkedhessék törvényhozási teendőkről is, önként értetvén, hogy a régibb idők példájára, *a koronázás előtt alkotandó törvényezikkek* valódi törvény erejére jutni és életbe lépni csak is akkor fognak, *ha már a koronás király által szentesítve lesznek.*

A történelem bizonyítja, hogy ily koronázás előtti törvényezikkek és pedig szintén főfontosságú tárgyakban mind az ország mind a trón jogainak biztosítására régeb-

ben is több ízben alkottattak, melyeket a király, megkoronáztatása után aztán szentesítvén, azok azonnal törvényekké lettek.

De hí maradt ezen eljárása által az országgyűlés azon határozott nyilatkozataihoz is, melyeket több rendbeli felirataiban ismételve kifejezett, midőn bőven elmondotta, a fejedelem aggodalmainak megnyugtatóására, hogy „politikai lehetetlenséget nem kíván“ — ily lehetlenség lett volna pedig a megtörténteket nem történetté tenni akarni; ily lehetlenség lett volna egy csapással, mint egy varázs-ütéssel megszüntetni akarni mind azon állapotokat melyeket a 18 évi absolutismus teremtett és kifejtett; ily lehetlenség lett volna, a birodalom két fele közötti viszonynak, melynek rendezetlensége már eddig is annyi vizzályt okozott, tovább is elintézetlenül és rendezetlenül hagyása. De kijelentette az országgyűlés többrendbeli fölirataiban, hogy csak állítsa vissza Ő Felsége a felfüggesztett alkotmányt, nevezze ki a törvény értelmében a felelős miniszteriumot, — és az ország törvényhozása kész leend egy felől — a helyzet nehézségeit számba véve — elnézéssel lenni az átmeneti korszakban a miniszterium intézkedései iránt; más felől mind azokat illetőleg, miket Ő Felsége a törvényhozás elébe terjesztend, *„a mennyiben ez érdekekre nézve új törvények alkotását, vagy a már létezőknek módosítását sürgetőleg szükségesnek tartandja az országgyűlés, a több időt igénylő előmunkálatokhoz mielőbb hozzá is fog s megállapodásait annak idejében Ő Felsége elébe föl fogja terjesz'teni.“* (1866. febr. 24-ki fölirat.)

Nem vétett tehát az országgyűlés sem az ország törvényei és alkotmánya ellen, sem a mult idők példája és gyakorlata ellen, sem végre önmagával és többrendbeli fölirataival ellenkezésbe nem jött, midőn a felelős magyar miniszterium kineveztetése után, a közösügyek iránti bizottsági munkálatot országgyűlési tárgyalás alá vette s végtére azt bőséges megfontolás és tanácskozás útján, először végzéssé emelte, azután törvényjavaslati alakba is öntötte.

A képviselőház ezen fontos tárgyan, a 67-es bizottság munkálatai fölött a tárgyalást márczius 20-dikán kezdte meg.

Fölötte messze vezetne s nagyon túlhaladná ezen kis irat elébe kitéüzött határokat, ha olvasóinkat e fontos tárgyalások minden részletein át akarnók vezetni. Nagyban ismétlődtek mindazok, mik már előbb a bizottsági tárgyalások közben fölmerültek.

De vétenénk, ha nem közölnők a tanácskozások zárköveitől, azon rendkívüli fontosságú és döntő sulyu beszédet, melyet Deák Ferencz, hazánk nagy fia, a márczius 28-ki ülésben tartott s melylyel fényesen megczáfolta mind azon nevezetesebb ellenvetéseket, megnyugtatta mind azon aggodalmakat, melyek az országos ülésekben fölhozattak. Ime, itt következik a remek beszéd, egész terjedelmében:

Deák Ferencz: Tisztelt ház! (*halljuk! halljuk!*) Azon fontos kérdések, melyek fölött jelenleg tanácskozunk, valószínűleg elhatározó befolyással lesznek hazánk jövőjére. Vitatkozásaink tehát rövidnek nem lehetnek.

Nem új előttünk e kérdések lényege. Közel két éve már, hogy az alapeszmék szóba hozattak, hónapok óta közkézen forog a 15-ös bizottság javaslata, s hat hete már, hogy a 67-es bizottság bevégezte nyilvános tanácskozásait.

Időnk is volt tehát, de valóban okunk is volt arra, hogy a munkálatot egészben s minden részeiben higgadtan megfontoljuk.

Megfontoltam én is e kérdéseket minden oldalról; számot vettem magammal mindazon aggodalmakra nézve, melyek egyik vagy másik részről fölmerültek, s azon következésekre nézve, melyek e kérdéseknek egyik, vagy másik módon leendő eldöntéséből származhatnak. E megfontolásnak eredménye lett azon meggyőződés, hogy a 67-es bizottság többségének javaslata a fenforgó nehéz kérdések békés kiegyenlítésének oly módját foglalja magában, mely helyzetünkben s a jelen viszonyok között leginkább czélszerű, s valószínűleg kivihető is. (*Élénk helyeslés a középben.*)

Nem azért szólalok föl, mintha számítanék arra, hogy előadásom e ház tagjainak nézetét más irányba vezetendi, mert tudom, hogy kiki komoly megfontolás után már elhatározta véleményét, s követni fogja saját meggyőződés-

sét s lelkének belső sugallatát. Fölszólalok mégis, hogy elmondjam a t. ház előtt, s elmondjam az ország előtt azon okokat, melyek véleményemet elhatározták. (*Halljuk! Halljuk!*)

Nagy részben olyanokat fogok talán mondani, miket én is, más is e házban már fölhoztunk. De mégis elmondom azokat, mert okaim lánczolatához tartoznak és meggyőződéseim alapjául szolgálnak.

Magyarország közjogánaktörténelmében legfontosabb korszakot képez azon átalakulás, mely 1847—48-ban történt, mert e nélkül a kornak igényei s a fejlődő eszmék hatalma rég elsöpörték volna alkotmányunkat. (*Középen: Ugy van!*)

Ha akkor az országgyűlés, ragaszkodva ősi aristokratikus intézményeinkhez, szabaddá nem teszi a népet s a földet, nem osztozik a néppel jogokban és terhekben, ha szélesebb alapra nem fekteti az alkotmányt: a ránk következett nehéz évek súlyát el nem bírtuk volna, s össze roskadtunk volna a szenvedések alatt a nélkül, hogy a művelt világ szánalma és részvéte kisérné végsülyedésünket. (*Helyeslés a középén.*) Ezen átalakulást össze fogja kötni a történelem azon férfiúnak nevével, ki azt 48-ban megindította és ernyedetlen erélylyel keresztülvitte. (*Éljenzés.*) Daczára a bekövetkezett szerencsétlen eseményeknek művének ezen része fönmarad és fen fog maradni, mig nemzetünk él és országunk áll, s ahhoz a nemzet emléke és hálája lesz mindig csatolva. (*Éljenzés.*)

De az 1847 és 48 ki törvények ezen átalakulást be nem végezték. Csak az alap volt letéve, s a további fejlődés a legközelebbi országgyűlés föladata lett volna. Magok azon országgyűlésnek rendei tudták és érezték ezt, midőn első föliratuk után néhány nappal, márczius 18-án egy ünnepélyes nyilatkozatban azt jelentették ki, hogy: „A jelen országgyűlést nem tartják hivatva lenni arra, hogy mind azon törvényeknek részletes kidolgozásába és megállapításába ereszkedjék, melyek a nemzet boldogságának fölvirágozására általában szükségesek, sőt úgy vannak meggyőződve, hogy törvény által meghatározván az alapokat, melyeken a képviseleti rendszer szerint néhány

hónap alatt Pesten tartandó országgyűlés alakittassék, mindazon törvényeknek alkotása, melyek az ország belbékéjének s a nemzet szabadságának biztosítása végett rögtön intézkedést nem kívánnak, az ezen Pesten tartandó nemzeti gyűlésre halasztassék.“

Mutatja említett törvényeink szövege is, hogy azok egy része részletesebb kifejtésre vár, és hogy sok viszonyok, melyek azokban csak említettnek, szabatosan nincsenek meghatározva. Ezek közé tartozik kétségtelenül azon viszony is, melyben ő felsége többi országai irányában állunk.

A 48-ki pesti országgyűlés szívesen folytatta volna az elkezdett munkát és tovább fejlesztette volna a megkezdett átalakulást. De elleneink fegyverrel támadták meg ezen kezdetet és nekünk a szükséges fejlesztés helyett védenünk kellett a meglevőt. A munka fenakadt, és épen azok vetették szemünkre, hogy ama törvényeink hiányosak, kik ezen hiányoknak czélba vett pótlásában fegyverrel gátoltak bennünket. (*Élénk tetszés.*)

A küzdelem szerencsétlen véget ért; alkotmányunk fölfüggesztetett, és mi számos évekig az absolut hatalom súlya alatt szenvedtünk, melynek fonákul vezetett kormánya fölemésztette anyagi erőnk nagy részét a nélkül, hogy a birodalom többi részeinek fölvirágzását elősegítette volna. (*Helyeslés*)

Tizenkét hosszú és nehéz év után elhatározta ő felsége, hogy alkotmányos úton fogja népeit kormányozni; de fájdalom ezen szép szándok sikere meghiusult, mert félszeg volt az intézkedés, melylyel ezen szándékot életbe akarták léptetni, és magában hordotta magvát a sikertelenségnek, mely minden félszeg intézkedésnek átka szokott lenni. (*Tetszés.*) Azon ünnepélyes alapszerződés, mely alkotmányunkat biztosította, a sanctio pragmatica, lényegében ignoráltatott, és fölfüggesztett alkotmányunk helyett más alkotmányt akartak nekünk octroyálni, mely merőben ellenkezet ősi alkotmányunkkal.

Mi ezen octroyált alkotmányt el nem fogadhattuk, a sanctio pragmaticát mellőznünk szabad nem volt, s a 61-diki országgyűlésről fölküldött két föliratunkban kifejtet-

tük az ország jogait és bebizonyítottuk ügyünk igazságát. Ez volt a 61diki országgyűlés föladata és ezen föladatát hiven teljesítette. Fölratainknak nem sikerült ugyan kivivni akkor alkotmányunk visszaállítását; de ügyünknek bebizonyított igazsága előtt elnémult a jogvesztésnek fonák elmélete, melyből előbb kiindultak, és ezen elmélet ellenünkben, se itt, se másutt többé vizshangra nem talált. Azonban bebizonyított igazságunk sem menthetett meg bennünket attól, hogy ismét absolut kormány alá ne kerüljünk s a provisoriumok egymást váltó rendetlenségei ne nehezedenek reánk. Fölhagytak ugyan a jogvesztés elméletével, de azt hozták föl ellenünk, hogyha jogaink kétségtelenek és ügyünk igazságos volna is, alkotmányunkat a 48-diki események után s a 48-diki törvények szerint visszaállítani nem lehet, mert ezen visszaállítás a birodalom fenállásának biztonságát veszélyeztetné. Nem csak elleneink itt, hanem a külföldön is számosan hitték és vitatták, hogy a mi kívánalmaink teljesítése a birodalom biztonságával ellentétben áll és ezen kívánalmak megtagadása a birodalom fentartásának életföltétele; midőn tehát a fejedelem ezen kívánalmakat megtagadja, önmagát védi és összes birodalmát. Hasonlók valának ő felségének is aggodalmai; és az ő megnyugtatósa, az ő beleegyezése nélkül reményünk sem lehetett, hogy békés úton a fölfüggesztett alkotmány ismét visszaállíttassék.

Fölhozták sok oldalról ellenünk az is, hogy Európa, vagy annak legalább legnagyobb része az osztrák birodalom fenállását politikai szükségnek tekinti; azon kívánalmainkban tehát, melyek ezt veszélyeztetnék, és e miatt Európa közvéleményével és érdekeivel ellenkezésben állának, annak se részvételére, se támogatására nem számíthatunk. Nem felelhettük mindenkor azt, hogy mi nem törődünk a birodalom fenállásával, nem törődünk Európa közvéleményével, magunk is ki fogjuk vivni, ha kell, erővel is, mit tőlünk békés uton megtagadtak. Ezt mondani se erőnk, se akaratunk nem volt. (*Élénk helyeslés a középben.*)

E helyzetben csak három út állott előttünk: fegyverrel vivni ki jogainkat; vagy várni a véletlentől és oly

eseményektől, melyeket se előidézni, se irányozni és vezetni képesek nem valánk; vagy arra törekedni, hogy meggyőzzük a fejedelmet és az el nem fogult közvéleményt arról, miszerint alkotmányunk visszaállítása a birodalom főállásának biztonságával is öszhangzásba hozható.

Fegyver és forradalom még a siker reménye mellett is oly eszköz, melyhez csak a kétségbeesés küszöbén nyulhatna a nemzet. (*Élénk helyeslés.*) És annyi szenvedéssel, annyi veszteséggel jár, hogy azt még áldozattal is kész kerülni az kinek szíven fekszik a honpolgárok sorsa. (*Tet-szés.*) Nem szükséges megemlítenem, hogy e veszélyes eszköznek sikere is helyzetünkben a lehetetlenségek közé tartozott volna.

Bizonytalan eseményektől várni a kétes jövődőt, és e közben a nemzet erejét, jóllétét, bizodalját és reményét napról napra mindinkább enyészni engedni: helytelen, sőt káros számítás lett volna, mert könnyen megtörténhetik vala, hogy a várt esemény be nem következik, vagy majd akkor következik be, mikor a segély elgyengült nemzetünkre már késő. (*Hosszas élénk éljenzés a középén.*)

Nem vala tehát egyéb hátra, mint a harmadik módot megkísérleni. Tartoztunk ezzel hazánknak, melyet egyrészt a forrongások és kétes eredményü véres harcok veszélyétől megóvni, másrészt a fokonkint inkább érezhető súlyedéstől megmenteni kötelességünk volt. (*Ugy van!*)

Összehívta Ő Felsége a jelen országgyűlést, és trónbeszédében határozottan félrevetve a jogvesztés káros elméletét, a *pragmatica sancti*ót tüzte ki nekünk is kiindulási pontul; fölszólitott, hogy a birodalom fentarthatásának biztonságára vonatkozó aggodalmait szüntessük meg, és terjeszszünk elő czélszerű javaslatot a *pragmatica sancti*ó értelmében köztünk és Ő felsége többi tartományai közt létező közös ügyek szabatos meghatározására és mikénti kezelésére nézve.

Valamint az 1861-ki országgyűlésnek föladata volt kifejtteni az ország jogait, bebizonyítani ügyünk igazságát: ugy a jelen országgyűlésnek föladata sikert szerezni az igaz ügynek az által, hogy megmutassa, hogy alkotmányunk visszaállítása a birodalom fenállásával is öszhang-

zásba hozható, szóval, föladata megszüntetni a fejedelem aggodalmait és ez által az alkotmány visszaállítását békés uton lehetővé tenni. (*Ugy van! a középén.*)

Országgyűlésünk e feladatát teljesen fölfogta és egy 67 tagból álló választmányt küldött ki a kívánt javaslat elkészítésére. Mi, kik e bizottságnak tagjai valánk, teljesítettük megbízásunkat; a *pragmatica sanctio*ból indultunk ki, mert azt tekintettük legbiztosabb, sőt egyetlen jogalappal a közös viszonyok meghatározására.

E javaslatunk a t. ház előtt fekszik. Nem állítjuk mi, kik, mint a bizottság többsége, azt készítettük, hogy művünk tökéletes. Tudjuk, hogy annak hiányai vannak; de czélszerűbbet, mely helyzetünkben gyakorlatilag is kivihető lett volna, készíteni nem tudtunk. (*Ugy van! helyeslés.*)

Több ellenvetések és aggodalmak merültek föl vitakozásaink folytán e javaslat lényeges pontjai ellen. Meltánylom minden honfinak aggodalmát, ki az ország sorsát elhatározó fontos ügyekben, a tárgynak másik oldalát megvizsgálva, nehézségeket keres és talál, és azokat a törvényhozás terén figyelmeztetésül előadja. Hiszen ez is teljesítése a hazafiui kötelességnek, és igen természetes, hogy a féltett kincsnek megőrzése sok óvatosságot igényel. De engedje meg a t. ház, hogy ezen ellenvetések és aggodalmak lényegesebb részére megtehessem én is ellenészrevételeimet. (*Élénk fölkiáltások: Halljuk!*)

Azt mondják némelyek: a *pragmatica sanctio* köztünk és ő felsége többi országai között csak personál-uniót hozott létre és ez nem terjed ki egyébire, mint egyedül a trónöröklés megállapítására; közös ügyek tehát nem is léteznek.

Igen is personál-unió az, melyét a *pragmatica sanctio* létrehozott; de a trón öröklésen kívül még az is benne foglaltatik ezen ünnepélyes alapszerződésben, hogy mind Magyarország és az ahhoz kapcsolt részek és országok, mind ő felségének többi országai és tartományai ugyanazon közös uralkodó által föloszthatlanul és elválaszthatlanul együtt birtoklandók. Midőn az ország ezen elvet ki-mondotta, magára vállalta egyszersmind azon kötelezettséget, hogy ezen föloszthatatlan és elválaszthatlan birtok-

lást fen is fogja tartani, különben ezen elvnek kimondása csak üres szó lett volna. A föloszthatatlanság és elválaszthatatlanság föntartása pedig magában foglalja annak, ha megtámadtatik, fegyveres megvédését is. A *pragmatica sanctió* tehát, midőn, a trónörökléshez kötve, az elválaszthatatlanság és föloszthatatlanság elvét kimondotta, kimondotta egyszersmind a védelmi kötelezettséget. Nevezze bárki, ha tetszik, ezen kötelezettséget nem personál, hanem reál-uniónak: én azt a personál-unióhoz kötött és most kifejtettföltétel egyenes következésének tartom. De bárminek nevezzük azt, annyi mindenestre igaz, hogy az határozottan ki van mondva a *pragmatica sanctió*ban. (*Úgy van! Helyeslés a jobb oldalon.*)

Egyébiránt az 1848-diki 3-dik t. cikknek 13-dik szakasza is világosan elismeri, hogy köztünk és ő felségének többi országai közt csakugyan léteznek közös viszonyok; azt pedig senki — úgy hiszem — állítani nem fogja, hogy az ott említett közös viszonyok egyedül a trónöröklésre vonatkoznak: hiszen az említett törvény a fejedelem személye mellett miniszterre bízva, hogy ezen viszonyokra nézve Magyarországot képviselje; a trónöröklés pedig rég elhatározott dolog, az kérdés alá nem is jöhet, az szakadatlan folyamatában semmi képviselést nem tett szükségessé.

Egyébiránt maga az 1847—48-diki országgyűlés is így fogta föl a *pragmatica sanctió* értelmét. Ugyanis azon föliratában, mely az 1848-diki törvények alapjául szolgált, a márczius 14-dikei föliratban azt mondták az ország rendei: „A legujabb időkben kifejlett események mulaszthatatlan kötelelességül teszik figyelmünket azokra fordítani, miket felséged uralkodóháza iránti hűségünk, az összes birodalom iránti kötelelességünk megkíván.“ És ugyanazon fölirat folytában ismét azt mondják: „E tekintétben lehetlen aggodalommal nem tapasztalnunk a nyugalom bomladozásának azon jeleit, melyek a *pragmatica sanctió*nál fogva velünk egyesült birodalom némely részeiben mutatkoznak.“ Ime ezen fölirat is az összes birodalomról és ezen birodalom iránti törvényes viszonyainkról szól; aggodalommal említi a nyugalom bomladozásának jeleit a

pragmatica sanctiónál fogva velünk egyesült birodalom némely részeiben. Kérdezem: egyedül a trónöröklési viszonyra vonatkoznak ezek? Hiszen az bomladozni akkor sem kezdett, annak megállapított rendje fenyegetve nem volt. (*Élénk tetszés a középén.*)

Léteztek tehát és léteznek közös viszonyok; és ha azok csakugyan léteznek, nem természetes-e, hogy azon ügyek is közösek, melyek ezen viszonyokra vonatkoznak vagy azokból erednek? (*Fölkéltások a közé en: Ugy van!*) Közös viszony közös ügyek nélkül se az állam, se a magánosok életében nem igen létezhetik.

Azt mondják, hogy eddig is voltak közös viszonyok és mégsem léteztek közös ügyek. Bocsánat, uraim, ez tévedés. Azon ügyek, melyek e közös viszonyokból származtak, eddig is közös ügyek valának, csak hogy tárgyalásuk történt más alakban. Eddig ő felségének többi országai nem birtak alkotmánynyal, az ő érdekeiket irányunkban a fejedelem képviselte; midőn tehát azon ügyeket, melyek a közös viszonyokra vonatkoztak, a magyar országgyűlés a magyar királylyal tárgyalta: ugyanazon magyar király, mint egyszersmind amaz országoknak fejedelme, figyelembe vette azok érdekeit is, és ő képviselte azok részéről e tárgyalásoknál a közösséget. (*Helyeslés a középén.*)

Tekintsünk bár végig az országgyűlési fölriratokon és válaszokon, sok helyütt föltaláljuk világos nyomát annak, hogy a magyar király az ország valamely kívánatának megtagadásánál egyenesen örökös tartományainak érdekeire hivatkozott, melyeket ő képviselt. De most már azon országok is alkotmánynyal lesznek fölruházva, nem fejedelmök, hanem ők maguk fogják képviselni saját érdekeiket azon ügyekre nézve is, melyek a velünk közös viszonyokból származnak. Akarhatjuk-e, hogy ők e jogot ne gyakorolhassák?

A közös ügyek tehát nem most születtek, hanem most azok eddigi kezelésének módját különösen az osztrák tartományoknak alkotmányossága miatt szükséges megváltoztatni. (*Ugy van! a középén.*)

Ha valaki a pragmatica sanctiót figyelemmel végig

olvassa, nem fog kételkedni azon, hogy annak megkötésénél egyik fő czél a viszonyos védelem is volt. Az 1723: 1. cikkben megköszönik az ország rendei ő felségének, hogy Magyarország javára, a szomszéd országokkal és örökös tartományokkal külérőszak ellen is megállapítandó egyességre irányozta gondoskodását és igyekezetét. A 2. törvénycikkben hasonlóul meg van különösen említve a külső erő elleni védelem.

Némelyek a *pragmatica sancti*ónak ezen, a föloszthatlan és elválhatlan birtoklásra vonatkozó értelmét is kétségbe vonják; de ha tekintetbe vesszük először a *pragmatica sancti*ó megkötésének azon egyik czélját, a külérő elleni védelmet, melyet előbb említettem, másodsor ha figyelemmel olvassuk az 1723: 2. törvénycikknek 3., 4., különösen pedig 7. szakaszát: látni fogjuk, miszerint ott világosan ki van mondva, hogy ő felségének Németországon kívül és belül fekvő örökös országai és tartományai Magyarországgal és a hozzá kaocsolt részekkel, országokkal és tartományokkal együtt föloszthatlanul és egymástól elválhatlanul örökösileg birtoklandók. Eszavak értelme, ugy hiszem, lehetlenné tesz minden más magyarázatot, mint az elválaszthatlan és feloszthatlan birtoklás elvének elismerését. (*Ugy van! Helyes! a középben.*)

Igy tekintették ezt a későbbi országgyűlések is. 1741-ben a 4. cikkben, midőn Mária Terézia férjének Ferencz császárnak *corregensségét* elfogadták az ország rendei, kimondották egyszersmind, hogy ez által az 1723: 1. és 2. cikkek az elválhatlanságra nézve csorbát ne szenvedjenek. 1790-ben pedig azon törvénycikkben—a 10-dikben—melyre annyiszor hivatkoznak, s mely az ország törvényes függetlenségéről szól, újabban és határozottan ki van mondva a föloszthatlan és elválhatlan birtoklás elve.

Igy értelmezte a *pragmatica sancti*ót annak keletkezése óta a folytonos gyakorlat is. Soha sem késett Magyarország ő felsége birodalmát bármely megtagadás ellen megvédeni még akkor is, midőn az ellenség nyíltan kijelentette, hogy a háborut nem Magyarország ellen kívánja folytatni, mint például 1809-ben, midőn a győzelmes

francia császárnak ily tartalmu proclamatiója hatástalan ul hangzott el.

Igy értelmezte a *pragmatica sancti*ót s az ebből származó³ védelmi kötelezettséget az 1847—48-diki országgyűlés is. Akkor Somogy vármegye egyik követének interpellatiójára Batthyány Lajos gróf miniszterelnök az összes miniszterium nevében kinyilatkoztatta, hogy a *pragmatica sancti*ót oly értelemben veszi, miszerint azon esetben, ha az osztrák birodalom külellenség által megtámadtatik, Magyarországot segedelemadásra kötelezettnek hiszi, és ez értelmezésben az egész országgyűlés megnyugodott. Az 1848. évi pesti országgyűlés 15. ülésében Batthyány Lajos gr. szavait Eötvös b. miniszter idézte. Ugyanazon ülésben Kossuth Lajos miniszter fölolvasta a miniszteri tanács jegyzőkönyvének azon pontját, melyben a miniszterium kijelenti: „hogy a *pragmatica sancti*óból Magyarországra háramló azon kötelezettséget miszerint ő felségét külmegettáadás ellen védeni tartozik, kétségbe vonni nem akarja.“ Hasonlóul azon ülésben Kossuth Lajos azt is kijelentette, hogy a miniszterium összesen és egyenkint állását kész ahhoz hozzá kötni, „hogy az országbeli rendes hadseregnek azon része, mely az országbeli rendnek, békének és a nemzet jogainak, szabadságának védelmére nem szükséges, ő felségének külmegettáadás ellen dispositiójára bocsáttassék a *pragmatica sancti*ó értelmében.“ A *pragmatica sancti*ó ezen magyarázatát a háznak nagy többsége hasonlóul helybenhagyta, noha azon háború, mely akkor folyt, Magyarországbán popularisnak nem tartatott és sokak rokonszenve inkább a szabadságért küzdő olaszok felé hajolt.

Tévedett tehát Madarász József képviselő úr, midőn multkori beszédében azt mondá, hogy a védkötelezettség eszméjét először énáltalam hallotta fölemlitetni 1866. évi febr. 22-én, és láthatja, hogy nem én emlitem azt föl először. (*Élénk tetszés.*) Lehet, hogy mivel ő a 47—48-diki országgyűlésen jelen nem volt, azt, mi ott történt, nem tudta; de jelen volt a 48-diki pesti országgyűlésen, midőn Eötvös József b. a Batthyány Lajos gr. szavait idézte, jelen volt Kossuth Lajos említett előadásainál, rész vett azon

napon is, a következő napokon is a tanácskozásokban : tudhatta tehát, hogy nem én voltam az első, ki ezen régen ismert dolgot megemlítettem. Azonban én ezt tévedésnek vagy megfélemezésnek tekintem. (*Élénk derűtség.*)

Némelyek nem tagadják ugyan a védelmi kötelezettséget, de kétségbe vonják a védelem közösségének elvét.

Őseink, midőn a sanctió pragmaticában kimondott föloszthatlan és elválhatlan birtoklás elvének kimondásával kötelezve lőnek annak fentartására és megvédésére, jól tudták, hogy a védelemnek olyannak kell lenni, mely célra vezessen ; már pedig csak az együttes erővel folyó közös védelem lehetett sikeres, az állandó rendes katonaság fölállítására óta, minden időben, a különvált seregeknek külön működése pedig zsbasztó lett volna a szükséges védelem hatására.

Tekintsük bár a folytonosan fenállott gyakorlatot ; minden ellenség ellen, mely ő felségének birodalmát megtámadta, a rendes magyar katonaság közösen és együtt harczolt ő felsége többi seregeivel, ugyanazon vezérlet alatt állott, és elkülönözve nem működött.

Hajdan Magyarország védelmi erejét főképp a banderialis és insurrectionális seregek képezték, és akkor a nádor vala törvényeink szerint a magyar hadak főkapitánya. De 1715-ben a 8. t. cikkben kimondották az ország rendei, hogy : „Miótán a nemesek és mindazok, kiket a törvény ezen nevezet alatt ért, az ország védelmére katonáskodni, következő személyesen fölkelni (insurgere), illetőleg banderiumaikat előállítani kötelesek, ő felsége, valamikor szükségesnek tartja ezt, a törvények értelmében jövendőre is megkívánhatja és követelheti ; de mivel egyedül ez által az országot elegendőleg megvédeni nem lehetne, benszülöttekből és külsőkből álló erősebb rendezett katonaság lesz minden eshetőségre tartandó,“ stb. Az állandó rendes sereget nem rendelte a törvény a nádor vezérlete alá, sőt ugyanazon országgyűlésen elhatározott a 21-dik t. cikkben, hogy : „A midőn az említett 8-dik cikknek és más törvényeknek értelmében az országnak insurgálni kell, azon esetben a nádor marad jövendőben is az ország főkapitánya.“ Tehát csak az insurrectionnak

maradt főkapitánya, s nem az egész magyar seregnek. E különböztetés is mutatja, hogy a rendes magyar katonaság ő felsége többi seregeivel együtt s közösen teljesítette mindenkor a védelmi kötelezettséget.

És ha már akkor szükségesnek tartották ezt őseink, mennyivel szükségesebb ez jelenben, midőn a hadvezetés újabb módja s a hadtudományok fejlődése nagy erők öszpontosítását s egységes működését igényli, s a régi modoru rendszert egyáltalában lehetlenné teszi! Hajdan, ha két hatalmasság hadat üzent egymásnak, hónapok multak el, míg seregeiket a harctérre vezették; akkor még országgyűléseket is lehetett tartani a háboru megüzenése és megkezdése között. Most oly harczképes seregnek kell mindig készen állani, a mely együtt és közösen működ-hessék, mert még időnk sem volna a háboru fölött tanácskozni, már annak vége s talán szerencsétlen vége is lehet-ne. Mutatták a közelebb lefolyt események, hogy alig volt néhány hét szükséges egy nagyszerű háboru befejezésére. *(Ugy van! Helyes! a középén.)*

Meggyőződésém tehát az, hogy a közös és viszonyos védelem oly kötelezettség Magyarországra nézve is, mely egyenesen a *pragmatica sancti*óból foly, melyet az ország soha kétségbe nem vont, melynek híu teljesítését soha meg nem tagadta. Ha kötelesek vagyunk fentartani és megvédeni az elválhatlan birtoklás elvét, kétségtelenül tartozunk a védelemnek oly módjáról is gondoskodni, mely czélszerű legyen, különben a *sanctio pragmaticának* ezen föltételét magunk játszánók ki. *(Élénk helyeslés a középén.)*

Megütköztek némelyek azon, hogy javaslatunk 11. szakaszában a magyar hadsereg; mint az egész hadsereg kiegészítő része emlittetik, és azt állitják, hogy miután az még eddig a törvényben világosan kimondva nem volt, e kifejezés az ország jogait csorbitja. De hiszen az említett 11. szakasz ő felségének azon alkotmányos fejedelmi jogairól szól, melyek a hadseregnek egységes vezérletére, vezényletére és belszervezésére vonatkoznak; e jogokat pedig a kisebbség külön véleménye sem vonja kétségbe. Mind a magyar katonaság, mind pedig ő felségének egyéb seregei összevéve képezik azon fegyveres erőt, melynek

főadata megvédeni minket úgy, mint a többi tartományokat. E hadsereg mindig közösen és együtt működött a birodalom védelmében, és kérdelem, nem része-e a magyar sereg is ezen fegyveres erő összegének? Én ezen eszmében és ezen szavakban az ország jogainak csorbitását nem találom. Egyébiránt az eszme, mely e szavakban fekszik, nem is új törvényeinkben, és nem is példátlan, hogy a törvényhozás, midőn az egész cs. kir. hadseregről szólt, abba a magyar katonaságot is befoglalta. Különösen 1796-ban a második cikkben „2,400,000 mérő rozstot ajánlott az országgyűlés a 340,000-ból álló császári királyi hadsereg tartására; e 340,000-ban pedig a magyar katonaság is befoglaltatott, mert ez volt akkor a fejedelem egész hadseregének száma: és ez egészet együtt cs. kir. hadseregnek nevezi a törvény; nem emlit az kétféle katonaságot elkülönítve, nem mondja, hogy az egyiknek vagy másiknak ajánlja az említett gabonaösszeget, szól együtt az egész cs. kir. hadseregről. 3,760.000 mérő zabot is ajánlott az országgyűlés, és ezt ismét az egész hadsereg 80,000 lova számára. Lehet-e kételkedni, hogy az említett törvény is úgy tekintette a magyar katonaságot, mint ő felsége összes hadseregének kiegészítő részét? És nem keresett, nem talált ezen eszmében semmit, mi az ország jogaival ellenkezett volna. *(Élénk tetszés a középben.)*

Legsúlyosabb vád, mely ellenünk az eddigi vitatkozások folytában fölhozott, kétségtelenül az, hogy javaslatunk az ország alkotmányos függetlenségét megsemmisíti és Magyarországot némi autonómiával bíró osztrák tartományná teszi.

Súlyos e vád és nagy horderejű e kifejezés: „az ország alkotmányos függetlenségének megsemmisítése;“ és visszariadnék tőle magam is, ha csakugyan alaposnak tekinthetném azt.

Melyek azon tárgyak, melyeket mi a sanctio pragmatica alapján közöseknek ismertünk és a delegatiók elhatározására biztunk? Először a külügy; másodsor megalapítása az évenkénti költségvetésnek azon költségekre nézve, melyeket a külügy és a hadsereg igényelnek.

A külügy békés eszköze az állam védelmének, és az

olyan országokra nézve, melyek ugyanazon uralkodó alatt állanak és viszonyos együttes védelemre kötelesek, csak közösen és együtt vezettethetik czélszerűen. (*Helyeslés a középén. Fölkiáltások: Úgy van!*) Közös uralkodó és közös védelem mellett két külön vezetett külügyet képzelni alig lehet a nélkül, hogy a legnagyobb zavarok és fonák ellentétek, sőt mondhatnám, rövid időn gyakorlati lehetlenségek be ne álljanak. Mióta a trónöröklés s az elválaszthatlan és fölözthatlan birtoklás meg van állapítva, nem is gyakorolta, nem is követelte Magyarország a külügyek külön vezetését. Az 1790-diki 17-dik t. cz. azt mondja, hogy „ő felsége magához a státusminiszteriumhoz is fog magyarokat alkalmazni, és oly rendelkezéseket teend, miszerint azok, kik a magyarok közül külkövetségekre kívánnak alkalmaztatni, magokat az állam titkos kancelláriájában kiképezhessék.“ A törvénynek ezen szavai nem mutatnak azon szándékra, hogy a külügyek különválasztva kezeltessenek, hanem inkább azok közösségének elismerését foglalják magokban. Az 1848-ki törvények sem szólnak külön külügyekről és külön külügyminiszteriumról, s az 1861-ki fölrirat is fejedelmi jognak ismerte el a külügyek vezetését. A mi javaslatunk tehát, a külügyekre vonatkozólag, nem semmisítette meg az ország alkotmányos függetlenségét, sőt ha az elfogadtatik, Magyarország szabadon választott delegációja által, tehát saját meghatalmazottjai által közvetve a külügyekre oly befolyást fog gyakorolni, minőt eddig se közvetve, se közvetlenül nem gyakorolt. (*Élénk helyeslés a középén.*) Mert hiszen azt, hogy ujjonczállításkor az országgyűlés a külügyek állásáról is értesítve lön, a külügyek külön vezetésének tekinteni talán senki nem fogja, minthogy ez amugy is csak ritkábban, és néha csak minden tizedik évben fordult elő.

A másik tárgy, melyet javaslatunk a delegációkhoz utasít, a költségvetés megállapítása, mind a külügyekre mind a hadsereg költségeire nézve; és e pont ellen van leginkább irányozva azon vád, hogy az ország alkotmányos függetlenségét megsemmisíti: mert azt mondják, hogy Magyarország eddig saját adójáról maga rendelkezett, javaslatunk szerint pedig az adónak egy tetemes

részét a delegatiók fogják megállapítani, tehát ahhoz mások delegatiója is hozzá szól.

De tekintsük mindenek előtt, mikép alakulnak az említett delegatiók, s mikép fogják a költségvetést megállapítani. (*Halljuk!*) A delegáció tagjait mindenik fél alkotmányos uton, a paritás alapján, hasonló számmal szabadon választja meg. Választjuk tehát mi magunk delegatusait oly férfiakból, kikben az országgyűlés többségének bizalma van; választjuk csupán egy évre, tehát egy évi költség megállapítására. Mindenik félnek delegatiója saját elnökét megválasztja, mindenik külön ül össze; csupán írásban közlik egymással nézeteiket, s ha így egyetértésre nem juthatnak, egyszerű többséggel határoznak. És mi fölött határoznak? A két fél felelős miniszteriumának befolyásával kiszámittatik, hogy a következő évre mennyi költséget igényelnek a közös védelemnek eszközei, t. i. a védelem békés eszköze a külügy, és a védelem fegyveres eszköze, a hadsereg. E kiszámítás közöltetik külön mindenik delegatióval, és azok azt megvizsgálván, vagy közegyetértéssel, vagy többséggel elhatározzák, hogy mennyi legyen a következő évre az ezen tárgyakra fordítandó költség. Minthogy az így megállapított költségvetés a kötelezettséget vonja maga után, hogy mindenik fél az abból reá eső összeget tartozik fizetni, kétségtelen az, hogy a költségvetésnek, vagy, ha tetszik, az adónak ezen részét Magyarország ezentul nem az eddigi mód szerint, és nem maga közvetlenül fogja meghatározni, hanem szabadon választott megbizottjai által, azon alkotmányos országok megbizottjaival, kikkel közös azon kötelezettsége, hogy a birodalom feloszthatlan és elválhatlan birtoklását minden megtámadások ellen megvédje. Mind a két fél alkotmányos lesz, mind a két félnek érdeke ugyanaz lesz, hogy t. i. a védelem czélszerű legyen, s minél kevesebbe kerüljön.

Magyarország tehát ezentul is fogja gyakorolni adó-megajánlási jogát a külügy és hadsereg költségeire nézve is, csakhogy nem közvetlenül, hanem közvetve gyakorolja azt, saját megbizottjai által. Nem vitatom, hogy e változás magában csekély, de azt állítom, hogy még sem

foglalja magában az ország alkotmányos függetlenségének megsemmisítését. (*Élénk tetszés a középén.*)

Attól félnek némelyek, hogy a másik fél delegatiója, ha szorosan összetart, s a mi delegatióinkból csak egy tag szavaz is vele, oly terheket róhatna miránk, melyeket majd el nem birunk. De hiszen mindazon teher, melyet mi ránk rónának, őket is ép úgy nyomná, mint minket, mert nem külön fogják meghatározni a mi terhünket, hanem az egész költségvetést együtt állapítják meg, s az arány, mely szerint mi abban részesülünk, javaslatunk szerint is nem a delegatió által, hanem előre több évre, kölcsönös alku mellett, mindkét országgyűlés befolyásával fog meghatároztatni. (*Helyeslés a középén.*)

Azon ellenvetésre, hogy hát ha érdekeik ily megterheltetésünket kívánák, egyszerű a felelet. (*Halljuk.*) Hiszen a delegatiók se vasutakról, vagy kereskedelmi ügyekről, se pedig oly dolgokról nem határoznak, melyekben nekik különvált érdekeik lehetnének. Ők csupán a külügynek és a hadseregnek költségvetését állapítják meg. Ebben pedig nekik is csak abból van hasznuk, ha ezen költségvetés a védelem czélszerűsége mellett minél kisebb lesz. (*Helyeslés.*)

Törvényt sem fognak ezen delegatiók alkotni.

Azt állítják némelyek, hogy az adó megajánlása is törvényhozási tény. Nálunk Magyarországon, szorosan véve, törvényhozási ténynek ezt nem lehet mondani, hanem inkább csak országgyűlésinek, mert Magyarország a közvetlen adók megállapítását nem szokta törvényben kimondani. Azonban nevezzük ezt akár országgyűlési, akár törvényhozási ténynek, annyi minden esetre igaz, hogy a törvény ereje jogilag mind addig fenn áll míg azt a törvényhozás mindkét fele közös egyetértéssel meg nem szünteti. A törvény erejének megszüntetéséhez tehát törvény kell, a megajánlott adó pedig csak esztendő végeig tart, és annak megszüntetéséhez nem kell új törvény, sőt újabb megajánlása újabb határozatot kíván. (*Helyeslés.*)

Se az adórendszernek, se az indirect adóknak megállapítása, se kivetése, vagy behajtása fölött nem fognak a delegatiók rendelkezhetni. Ők csak a költségvetést állapítják meg

Minden egyéb intézkedés a két fél külön országgyűléseinek és felelős miniszteriumainak köréhez tartozik, és így azokat, azok működését némileg mint a 61-diki föliratban kimondott esetenkénti érintkezést lehet tekinteni, mert csak egy évre választatnak és évenként csak egyszer fordul elő a költségvetés megállapítása.

Tekintsünk vissza a múlt időkre, különösen azon korra, midőn a függetlenségről szóló törvény, a melyre annyiszor hivatkozunk, alkottatott: 1790-re és azon számos évekre, melyek e törvény alkotását követték.

Hogy álltunk akkor közjogi tekintetben?

Igaz, hogy a hadi adót Magyarország saját országgyűlésén ajánlotta meg, de ezen hadi adó az ország összes jövedelmének egy ötöd részét sem tette. Az országgyűlésnek semmi elhatározó befolyása nem volt a magyar állam jövedelmeinek többi részeire, azt a kormány beszedte és legnagyobb részét Bécsbe küldte föl. Költségvetés se a külügy és katonaság szükségéről, se egyéb jövedelmekről és kiadásokról az országgyűlés elé nem terjesztetett; és még a közadó is minden költségvetés nélkül ajánltatott meg, és soha ki nem lőn mutatva, sőt az országgyűlés által nem is követeltetett, hogy kimutattassék, mennyi a katonaságnak valóságos költsége. Az 1790-diki 20. t. cikk megállapítja ugyan, hogy a só árát csak az országgyűlésen lehet fölemelni, de hozzá teszi: „ha csak a sürgető szükség mást nem kíván.“ Ki határozta meg azonban e sürgető szükség eseteit? Van-e példa reá, hogy azoknak megítélésébe az országgyűlés belebocsátkozott volna? 1819-től 1842-ig több mint ezer kisebb, nagyobb kamarajóság eladatott, nagy része a hozzá kötött nemeséggel. Ezen eladásból több, mint 25 millió forint jött be. Mind ezek iránt az országgyűlés még nem is értesített; számadás az ország jövedelmeiről — legalább az országgyűlésnek — soha nem adatott.

Azt mondja talán valaki, hogy ezek a törvénytellenek ellenkező visszaélések voltak; de nem is létezett világos törvény, melynél fogva ezt az ország követelhetné volna. Sőt 1792-ben a 14. t. cikkben fölemelték az ország rendi a só árát mázsánként 11 krajczárral, és azt határozták

hogy az ebből befolyó összeg a kamara által a helytartótanácsnak adassék kezére és közczélokra fordíttassék; ezen összegről számot is adott időnkint a helytartótanács az országgyűlésnek; de a só többi jövedelméről, és általában az államjövödelmekről se nem kért, se nem kapott számadást az országgyűlés. (*Úgy van!*) És még sem mondja senki, hogy Magyarország alkotmányos függetlensége azon korban meg volt semmisítve, és hogy Magyarország némi autonómiával bíró osztrák provincia volt: hiszen épen akkor keletkezett az 1790-diki függetlenségi törvény, melyre, mint említém, annyiszor hivatkozunk. (*Zajos helyeslés a középén.*)

Ezen állapottal szemben legyen szabad kérdezniem: meg van-e semmisítve alkotmányos függetlensége azon országnak, mely saját országgyűlésén állapítja meg vérendszerét és annak minden változtatását; ő rendelkezik szükséges ujoncokról, azoknak számáról, kiállításí feltételeiről, a katonaság elhelyezéséről, és élelmezéséről? (*Élénk tetszés. Úgy van! Helyeslés a középén.*) Meg van-e semmisítve azon országnak alkotmányos függetlensége, mely maga határoz államjövödelmei, adórendszere, az adó kivetése és behajtása fölött, melynek parlamentáris felelős kormánya van, és melynek e kormány felelni tartozik minden tettéért, számolni minden fillérnek hová fordításáról? (*Élénk tetszés, éljenzés a középén.*) Meg van-e semmisítve csupán az által, hogy a költségvetésnek egyik pontját, a hadseregnek költségeit nem közvetlenül, hanem közvetve, szabadon választott meghatalmazottjai által egy más alkotmányos országgal együtt, a paritás és az érdekek ugyanazonossága által védve annak minden tulnyomósága ellen, mindig csak egy évre közösen határozza meg? (*Viharos tetszés a középén.*) és teszi ezt azért, mert azon országgal, vagy országokkal egy ünnepeles alapszerződésnél fogva közös és viszonyos védelmi kötelezettségben áll, oly kötelezettségben, melyet a hadtudomány jelen állásában a régi módon czélszertlen teljesíteni már alig lehetne, és melynek eszközeit bizonytalanságnak, vagy időnkint bekövetkezhető balasztgatásnak kitenni káros, sőt veszélyes volna? (*Élénk tetszés a középén.*) Kérde-

zem: oly nagy-e a különbség az alkotmányos függetlenség mértékére nézve e két helyzet közt, hogy midőn az egyikre — a korábbira — úgy mint az ország függetlenségének korszakára hivatkozunk, a másikat, mely javaslatunk elfogadása esetére állana be, az alkotmányos függetlenség megsemmisítésének tekinthessük? (*Hosszas, lelkes éljenzés. Zajos tetszés a középén.*)

Függetlenségnek függés az ellentétele, midőn a függetlenség megsemmisül, függésnek kell beállni, a függés pedig azon állapot, midőn az egyik fél parancsol akár hatalommal, akár többsége által, a másik pedig engedelmessékedik. De midőn két teljesen egyenjogu fél egyedül a közös kötelezettség teljesítését, a paritás alapján, hasonló számú meghatalmazottjai által intézi el és a meghatalmazottak egy meghatározott tényre és kiszabott időre vannak megválasztva, még azon felül érdekeik is hasonlóak, habár a kérdés a szavazatok többségével dől is el: ezt szoros értelemben függésnek nevezni nem lehet. (*Élénk hel. eslés a középén.*) Ily esetben melyik fél függ a másiktól? Azt mondja talán valaki, hogy függenek egymástól; de hisz ily értelemben minden szövetség, mely közös védelemre köttetik, megsemmisítése volna a függetlenségnek. (*Helyeslés a középén. Fölkiáltások: Úgy van!*)

A védelmi kötelezettséget nem a mi javaslatunk alapította meg; annak alapja a *pragmatica sanctio*, melynek értelmét a későbbi törvények, az országgyűlések és a folytonos gyakorlat ép úgy magyarázták, mint mi. (*Fölkiáltások a középén: Úgy van!*) Hogy a védelmi kötelezettséget úgy kezelni, mint előbb kezeltetett, most már nem lehet, mert a hadviselés módja változott és az örökös tartományok alkotmányosak lettek: azt, mint valóságos tény, ignorálnunk nem szabad. Vagy azt kellene mondanunk, hogy mi a védelmi kötelezettség kezelésének eddigi módjától el nem állunk, habár az célra vezető nem lesz is; vagy az osztrák tartományok alkotmányosságát figyelembe sem véve, követelnünk kellene, hogy azoknak a közös védelmi kötelezettségre vonatkozó jogait és érdekeit irányunkban ezután a fejedelem képviselje és ők magok e fontos ügyhöz ne szólhassanak és velünk együtt ne

működjenek. Se az egyik, se a másik nem volna jogos, nem volna méltányos. (*Élénk helyeslés a középén.*)

Azon vád, hogy javaslatunk szerint Magyarország népének vérével nem a magyar országgyűlés rendelkezik, merőben alaptalan. Hiszen a mi javaslatunkban is egyenesen és határozottan fen van tartva az ujonczok megajánlásának országgyűlési joga; fen van tartva az állítás föltételeinek, a katonaság elhelyezésének meghatározása; ki van mondva, hogy a védrendszernek megállapítása, vagy bármi változtatása Magyarországra nézve csak a magyar országgyűlés beleegyezésével történhetik. E vád tehát — úgy hiszem tévedésből származott, és elég azt egyszerűen és határozottan visszautasítani. (*Élénk helyeslés a középén.*) Mert a ki javaslatunkat olvasta, meggyőződhetett arról, hogy e vád alaptalan.

A külügyeken és az említett költségvetés megállapításán kívül semmi egyéb tárgyra nézve nem mondtuk mi, hogy annak közössége a sanctió pragmaticából foly, semmi egyéb tárgyat nem biztunk mi e delegatiókra. Azokra nézve, mik részint a helyzetnél fogva politikai tekintetből, részint a két fél érdekeinek találkozásánál fogva czélszerűbben intéztethetnek el közös egyetértéssel, mint szorosan elkülönözve, szabad alkut és egyezkedést javasoltunk, oly egyezkedést, melyet szabad ország köt más szabad országgal. Kimondottuk, hogy ezen egyezkedések időről időre kötendők, és világosan fentartottuk, hogy azok csak a magyar országgyűlés beleegyezésével lesznek ránk nézve érvényesek.

Ez sem sérti, úgy hiszem, az ország alkotmányos függetlenségét és nem teszi Magyarországot osztrák provinciává: (*Helyeslés a középén*) mert a legnagyobb hatalmu és önálló országok is kötnek ily egyezkedéseket, szabadon és alku mellett, más hatalmakkal.

Ha tekintjük például a kereskedést azon korban, midőn a függetlenségi törvény alkottatott, egész az újabb időkhöz, Magyarországnak még módjában sem állott, akár az örökös tartományokkal, akár a külfölddel kereskedelmi szerződéseket kötni. A szomszéd tartományok vám szabásai súlyosan nyomták termelésünket, iparunkat és ke-

reskedésünket, és még törvényre sem hivatkozhattunk, melynél fogva azon szomszéd országok vámszabásainak leszállítását joggal követelhattuk volna; sőt az országgyűlések fölrataira a válasz rendesen az lón, hogy ő felsége többi országainak érdekeit kénytelen ótalmazni.

Nem oszthatom tehát azon aggodalmakat, melyeket némelyek javaslatunk ellen fölhoztak. Nem hiszem, hogy e javaslat életbe léptetése alkotmányos önállásunkat megsemmisítené s Magyarországot osztrák provinciává tenné; de hiszem azt, hogy alkotmányunk azon visszaállítása, mely javaslatunk elfogadásának reményében tetteg életbe léptetett, sokkal inkább megóvja nemzetünket a vég sülyedéstől, mint a bizonytalan eseményekre épített számítások s azon sorvasztó várakozás, mely addig halasztgatja az orvoslást, míg az vég sülyedéssel fenyegető helyzetünkben késő lesz. (*Lelkes éljenzés a középén.*) Hiszem azt, hogy jelen viszonyaink között a fenforgó nehéz kérdéseknek más békés megoldását remélni nem lehet. (*Élénk helyeslés a középén.*)

Ha a ház azt hiszi, hogy mi csalódunk, és e megoldás káros, sőt veszélyes, még most kezében van az ügy: oda könnyen visszamehet, hol pár hónappal ezelőtt voltunk. (*Élénk tetszés.*)

De vizsgáljuk meg a dolog minden oldalát, nehogy az aggodalmak más irányban újabb s talán súlyosabb aggodalmakba döntsének bennünket. (*Halljuk! Halljuk!*) Én csak saját véleményemet mondom el: a t. ház ítéljen és határozzon. (*Élénk éljenzés.*)

Meg vagyok győződve, hogy ha akkor, midőn az 1848-diki év szept. 18-dikán, a magyar országgyűlés megbízásából, mint küldöttek a bécsi országgyűlést fölszólitottuk: (*Halljuk! Halljuk!*) „bizza meg miniszteriumát a magyar miniszteriummal leendő egyezkedésre, hogy köztünk s Ausztria között a kölcsönös viszonyok végleges elhatározása által minden ezentuli surlódásoknak s egyenetlenségeknek eleje vétessék;“ ha, mondom, akkor nekünk a kiegyezkedés oly módját ajánlották volna, minőt a mi javaslatunk tartalmaz: a magyar országgyűlés azt valószínűleg nem utasította volna vissza. (*Élénk tetszés. Úgy*

van! *Helyeslés a középén.*) Meg vagyok győződve, hogy akkor, midőn 1848-ban okt. 8-dikán a mi országgyűlésünk alsóháza végzésileg kimondotta többek közt azt, hogy „Magyarország és annak képviselőháza, szabad néphez illőleg, bizonyosan az ausztriai néppel mind azon érdekeket, a melyek három százados viszonyaikból erednek, a legbarátságosabb uton fogja kiegyenliteni,“ jelen javaslatunk elvei szerint kiegyeztünk volna. (*Úgy van! a középén.*) Meg vagyok győződve, hogy ha akkor, midőn minket az országgyűlés herczeg Windischgrätz táborába küldött egyezkedés végett, (*Halljuk!*) a herczeg a helyett, hogy föltétlen megadást követelt, jelen javaslatunk szerinti kiegyezkedéssel kínált volna meg: a nemzet képviselői nem lettek volna idegenek azt elfogadni. (*Úgy van! a középén.*) Meg vagyok győződve, hogy Buda várának visszavétele után s a nagy-sarlói ütközet után is, melyek fénypontjai valának a küzdelemnek, hozzá járult volna ily egyezkedéshez. (*Úgy van! a középén.*) És mennyi vér, mennyi szerenésétlenség, mennyi szenvedés lett volna megelőzve! Hol állnánk most, erőben, tehetségben, fejlettségben, hol állana a birodalom! Most békés uton juthatunk ily kiegyenlítéshez: ne utasítsuk azt el magunktól! Más-e most a jog, mint akkor volt, vagy talán erősebbek vagyunk és több erőfeszítést, több szenvedést megbirunk? Ha sikerült politikai létünk roncsolt hajóját egy kis révpartra juttatnunk, visszalökjük-e azt ismét a zajgó tenger hullámai közé, csupán azon kétes reményben, hogy talán, de csak talán, majd ha a vész el nem sodor, egy szebb, nagyobb, biztosabb kikötőbe juthatunk? (*Lelkesült éljenzések a középén.*)

Azon aggódnak némelyek, hogy az osztrák birodalmat fölbomlás veszélye fenyegeti, és azért nem kívánják Magyarország sorsát hozzá kötni. (*Halljuk!*) Állítják, hogy ha egykor Európa politikai szükségnek tartotta is az osztrák birodalom fennállását, most ezen nézet nagyrészt megváltozott.

Szabad legyen megjegyeznem, hogy nagy birodalom vég fölbomlása nem oly könnyen és nem oly hamar történik, kivált ha annak fejedelme népeinek alkotmányos

szabadságában keresi trónjának legerősebb támaszát. (*Hosszas lelkesült éljenzés.*)

Megjegyzem azt, hogy azon politika, mely figyelembe nem veszi a jelent, és egyedül eshetőségekre akar építeni, és pedig oly eshetőségekre, melyek el is maradhatnak, másképp is alakulhatnak, nem czélszerű politika. (*Úgy van a középén.*)

Van-e ki óhajtja Ausztria fölbomlását, nem tudom, de ha vannak ilyenek, azok azt bizonyosan nem a mi érdekünkben óhajtják. (*Úgy van! a középén.*) Félek, nagyon félek, hogy e fölbomlás által nem mi nyernénk s a mi sorsunk jobbra nem változnék. (*Élénk helyeslés a középén.*)

És ha a kiszámíthatlan események ezen katastrophát egykor csakugyan előidéznék, mi volna jobb ránk nézve: az-é, hogy ezen katastropha Magyarországot államilag rendezett állapotban találja? vagy az, hogy erejében megfogyva, a folytonos provisoriumok zavarának közepette kelljen szembe állanunk a végzetszerű eseményekkel? Az első esetben könnyebben és biztosabban szolgálhatnánk szilárd magvával egy új alakulásnak; a másik esetben csak rendezetlen anyagnak tekintenének bennünket, melyet szétbontva, más építkezésre használnának föl, és ez ellen aztán sikeretlenül hivatkoznánk törvényeinkre és alkotmányos függetlenségünkre. (*Helyeslés.*)

Föltűnő előttem az, hogy épen azok, kik a fölbomlás lehetőségét fölteszik, leginkább idegenek a delegatiók eszméjétől. Hiszen ha a birodalom felbomlanék, a delegatiók is megszűnnének, mint minden egyéb viszonyaink, (*Úgy van!*) és így esetben vagy mint önálló, külön állam, teljes erejében függetlenül alakulna Magyarország, vagy több népekkel egyesülve, új szövetkezési államot alkotna.

Az első nem számítom a politikai lehetőségek közé. Örülne minden magyar és örülnék én is, ha oly erővel és hatalommal birnánk, minőt ily önállás megkíván. Nem becsülöm én kisebbre nemzetünk erejét a valónál.

Azt mondta valaki, hogy ne mondogassuk mi magunkat gyöngéeknek. *Úgy hiszem, önérzetünk ettől meg fog óvni bennünket. (Úgy van! Élénk tetszés a középén.)* Egyébiránt a történelemben nem tudok példát arra, hogy hazánkat azért érte volna veszély, mert erősebb volt, mint

a milyennek magát hitte ; ellenben abból, hogy erősebbnek hitte magát, mint a milyen volt, szomorú következtések származtak : a mohácsi vész egyik oka, erőnknek éppen ezen tulbecsülése lehetett. (*Úgy van! tetszés.*)

Az államok ereje nem abszolút fogalom. Lajos és Mátyás korában nem csak azért volt Magyarország nagy és erős, mert fejedelmei bölcsék, népe vitéz volt, hanem azért is, mert akkor Európa legnagyobb országai közé tartozott. (*Úgy van!*) Anglia Skóciával nem volt egyesülve ; a mostani Franciaország több részre volt szakadva ; Németország-, Olaszországnak sok ura volt ; Oroszország Lengyelországgal sem bírt megküzdeni ; csak a török erő volt hatalmas és tekintélyes. Most azonban mily nagyok az európai államok dimenziói ! A 20 millió népességű Olaszországot értelmes népével, virágzó kereskedésével, sok jó kikötőjével még nagy hatalomnak sem tekinti a világ ! Föl bírna ezek közt állani Magyarország beékelve a hatalmas orosz és német birodalom közé ? (*Élénk tetszés a középén.*)

Ha pedig más népekkel együtt szövetséges államot akarnánk akkor majd alakítani, nem volnának-e közös ügyeink, melyeket azokkal együtt kellene intéznünk ? nem kellene-e azokat közösen kezelnünk ? és nem volnánk-e kénytelenek a delegációk eszméjével akkor is megbarátkozni ? (*Élénk tetszés a középén.*)

Ismétlem, t. ház ! ne taszítsuk el magunktól a békés kiegyenlítés ezen módját ! Félek, igen félek, hogy annak félrevetése által jövőre az ország alkotmányos függetlenségét nagyobb veszélynek tennők ki, mint elfogadása által. (*Élénk helyeslés a középén.*)

Némelyek javaslatunk ellenében a közvéleményre hivatkoznak. Tisztelem én is a közvéleményt és teljesen méltánylom annak hatalmát, mert tudom, hogy azzal szembe szállni rendesen sikertelen küzdelem ! de politikai életem folytán azt tapasztaltam, hogy alig van nehezebb föladat, mint igen sok tárgyra nézve a valóságos közvéleményt meg tudni. Kiki azon körnek véleményét ismeri legjobban, melyben él, melylyel társalog ; csak néha vonja magára figyelmét egy-két hang a távolból : és igen hajlandó az ember saját körének véleményét közvéleménynek

tekinteni. Tévedtem én is e részben nem egyszer, és tévedtek, úgy hiszem, mások is. (*Ugy van!*) Gyakran megtörténik, hogy midőn a vélemények sok felé ágaznak, minden árnyéklatnak vannak pártolói számosak; és ki fogja megmondani tudni, hogy melyik mellett áll valósággal a közvélemény? (*Élénk helyeslés.*) Megszámítani pedig azt a közvéleményt, vajmi nehéz volna! (*Tetszés.*)

Egyébiránt, midőn minket a nép megválasztott, hogy képviselői legyünk, nem azt várta, hogy tőle kérjünk tanácsot, hanem azt, hogy mi adjunk neki tanácsot. (*Zajos helyeslés.*) Törvényhozói dolgokkal, melyek készütséget, szakavatottságot igényelnek, nem minden ember foglalkozhatik; és nekünk, kik azzal foglalkozunk, kötelességünk, a nép érdekét is szívtünkön viselni és azt tenni, mit e tekintetben legczélszerűbbnek látunk. (*Hosszas élénk helyeslés, a középén.*)

Nem vitatom tehát, hogy a közvélemény mily mértékben van jelenleg javaslatunk mellett. De azt mégis hiszem, hogy a nép nem fogna nekünk köszönetet mondani, ha meghiusítva a békés kiegyenlítés sikerét, visszaesnének vele együtt ismét a bizonytalanságnak, a zavarnak, rendetlenségnek örvényébe, melyből a szabadulás oly nehéz; és a szenvedésekért, melyeket túrt, és még túrnie kellene, semmi egyebet nem nyujthatnánk neki, mint azon kétes vigaszt, hogy az európai eseményeknek egy véletlen fordulata ránk még tán jobb sorsot is hozhat, mint a mit jelenben e békés kiegyenlítés által elérhetünk. (*Zajos éljenzés a középén.*)

Azt mondják tán némelyek, hogy ez az opportunitás politikája. Igenis az. Midőn arról van szó, hogy a fenálló törvényt a végrehajtó hatalom megtartsa és teljesítse, akkor az opportunitás nem irányadó, mert a jogilag meg nem változtatott törvényt szorosau meg kell tartani; de a törvények alkotásánál épen az opportunitás az, a melyet mellőzni nem lehet. A mely törvényhozó ezt figyelembe nem veszi, üdvös, czélszerű törvényt alkotni ritkán fog. (*Helyeslés a középén. Fölkiáltások: Ugy van!*) Minden alkotmány, minden törvény, minden institutio az opportunitás postulatumánál fogva jött létre, és addig czélszerű, mig annak

megfelel. Ezt mondtam én akkor is, midőn a jelen országgyűlésen felszóltam azok ellenében, kik a jogfolytonosságban a törvények megtartására nézve is az opportunitás szempontjából indultak ki.

Egyes kifejezéseket, mik a vitatkozások folytában el-
lenem tán élesebben is voltak intézve, hasonlókkal viszo-
nozni nem fogok. Ily felelések se a vitatkozás tárgyát
tisztába nem hozzák, se az ország javát elő nem mozdítják;
az el nem fogult közvéleménynek józan tapintata meg
fogja mérni azok jelentőségét. (*Élén tetszés a középén.*)

Végzem szavaimat azzal, mit beszédem elején mon-
dottam: hogy én a 67-es bizottság többségének javaslatát
helyezetünkben a békes kiegyenlítés legcélszerűbb mód-
jának tartom, és ugyanazért pártolom. (*Szünni nem akaró
viharos éljenzés. A ház tagjainak nagy része föláll. Éljenzés.
Szavazzunk!*)

Ezen roppant hatású beszéd után, a tárgyat minden
oldalról kimerítettnek látván mindenki, a későbbi szóno-
kok nem igen számíthattak figyelemre. A legnagyobb
rész el is állott a szólástól s így az általános vita márczius
29-én befejeztetvén, másnap azaz 30-án szavazásra tüzetett
ki a kérdés. Minek eredménye az lett, hogy 397 igazolt
képviselő közöl, a bizottsági munkálatot általánosságban
elfogadta 257; ellene szavazott 117; nem volt jelen 22; 1
(az elnök) nem szavazott.

Méltán mondhatjuk tehát, hogy az 1867-ik év már-
czius 30-dika nevezetes nap hazánk alkotmányos törvény-
hozásának történetében.

Természetesen nem azon értelemben, a mint az or-
szággyűlési baloldal s még élesebben és vádolóbban a szélső
baloldal, beszédekben és ujságokban unalomig ismételte,
mintha ezen napon a többség és annak vezére Deák Fe-
rencz feladta volna hazánk alkotmányának sarkalatos jo-
gait, független önállóságunk legfőbb biztosítékait; a mi
— ha úgy volna — bizony határos volna a hazaárulással.

De akár hány különféle alakban, s majd mélyebb
majd magasabb hangon, ismételték is ezen vádakát az
országgyűlési többség ellen, — mindig megfelelt az ma-
gáért s kész volt az országgal, kész lesz a jövővel és a

történelemmel szemben elvállalni a felelősséget mindazokért a miket tett és végzett.

Hanem igen is nevezetes napnak nevezzük márczius 30-dikát azért, mert az összes birodalom mindkét felének alkotmányos életére nézve új korszakot kezd azon munkálat, mely e napon a magyar képviselő ház részéről elfogadott határozattá vált.

Igen, mert e határozat nem csak a tizennyolcz évi alkotmányvizálynak segített véget vetni s eszközölte, hogy alkotmányunk visszaállításának és a király megkoronáztatásának többé semmi akadályja ne legyen; — hanem tisztába hozta és rendezte mind azon viszonyokat, melyek Magyarországot Ó Felsége többi országaival és tartományaival közösen illetvén, miután ezek is alkotmányosan kormányoztatnak, alkotmányos úton s közös egyetértéssel kell hogy elintéztessenek s kezeltessenek ezentúl.

A birodalom tulsó felére nézve, mely az előtt Ó Felségének nem alkotmányos hanem absolut uralkodása alatt állott s századokon át meg volt fosztva minden alkotmányos önkormányzattól, végetlen becsú nyeremény azon alkotmányos befolyás, melyet ily úton saját legfontosabb érdekeinek elintézésére és ellenőrzésére nyerend.

De Magyarország is sok oly ügyekre nyer egyenes és elhatározó befolyást, melyek eddig részére törvények által is kevésbé voltak biztosítva s a gyakorlatban még kevésbé intéztettek az ő befolyásával. Ilyen mindenek fölött a külügy, melyre ezelőtt, törvényeink is csak annyit követeltek, hogy a külországi követségeknél magyarok is alkalmaztassanak s Ó Felsége magyar tanácsosait is hallgassa meg a külországokkal intézendő ügyeiben, pl. a béke és háboru kérdéseiben. Holott ezentúl, a közös ügyi munkálat alapján, Magyarország szabadon választott delegatiója által, tehát saját meghatalmazottjai által, közvetve a külügyekre oly befolyást fog gyakorolni, minőt eddig sem közvetve sem közvetlenül soha nem gyakorolt. Hiszen magok az 1848-diki törvények sem szólanak a külügyekbe való külön befolyásáról vagy beleszólási jogáról Magyarországnak; nem állitanak föl Magyarország részére külön külügyi minisztert, csupán a király oldala

mellé állítják a magyar miniszterek egyikét, ki az 1848. III. t. cz. 13 §-sa szerint „mind azon viszonyokba, melyek a hazát az örökös tartományokkal közösen érdeklik, befolyván, azokban az országot felelősség mellett képviseli.“

És épen ezen itt idézett törvényczikk az, melylyel az ország, már 1848-ban elismerte a közösügyek létezését, fentartotta másfelől magának, hogy azok elintézésébe alkotmányos befolyása legyen. S a jelenlegi közösügyi munkálat tulajdonképen nem egyéb, mint az 1848. III. 13. kifejítése oly módosítással, illetőleg bővitéssel, hogy az ország minden közös ügyekbe, nemcsak felelős miniszteri-umának egy tagja által, hanem országgyűlésileg szabadon választott delegatiója által gyakorolhassa alkotmányos befolyását.

És így ezen közösügyi munkálat által a birodalom s egyes országainak legfőbb életkérdéseiben az eddig szá-
zadokon át vitás pontok szerencsésen elintézve, az eddig ellentétes érdekek kiegyenlítve s így a békés és szabad fejlődés akadályai elhárítva lévén, az egész birodalom s annak minden népei előtt egy jobb és nagyobb jövő so-
rompói nyílnak meg, melyben Magyarország, míg saját és csak magát érdeklő ügyeit, fejedelmével együtt, szabad törvényhozással önállólag intézendi, a birodalom másik felével közös ügyekbe az egyenlőség alapján birand alkot-
mányos befolyással.

Mert nem kell elfelejtenünk, hogy Magyarország, ám-
bár mind területre, mind népességre, mind az általa fize-
tett adók menynységére nézve kisebb mint a birodalom
másik fele, — de azon államszerződés jogalapján mely
szerint mint szabad nemzet választotta meg magának ki-
rályi családját, — épen annyi befolyást igényel s gyakor-
land is tetteleg, épen annyi tagból álló delegatiót válasz-
tand a közös ügyek intézésére, — mint a nála mind terü-
letre, mind népességre, mind adófizetésre nézve nagyobb
örökös tartományok; és ebben oly előny van biztosítva
Magyarország javára, minővel eddig, tényleg legalább,
soha sem birt.

II.

A közös ügyek kérdésének ilyenénkép történt elintézését csupán az összefüggés kedvéért bocsátottuk előre; mert mielőtt azok ekép tárgyalattak s megállapítottak volna, más szintén igen nevezetes tárgyak iránt hozott az országgyűlés fontos határozatokat, melyeket most már kissé részletesebben előadni és felvilágosítani szándékunk.

A miniszteriumnak, hivatalba lépése s a kormányzat átvétele után ugy szólván első dolga volt: meghatalmazásokat kérni az országgyűléstől, hogy addig is mig a közigazgatásban, adózásban, katonaaállításban sat. a törvényes állapotok egészen helyreállíthatnának, ő törvényerejűleg intézkedhessék a sürgető teendők iránt.

Tizennyolcz évig semmi sem volt törvényes e hazában. Törvénytelen volt az adó, törvénytelen volt a katonaaállítás, mert Magyarországra adót és ujonczot megajánlani az országgyűlés kizárólagos joga lett volna, és országgyűlésileg meg nem ajánlott adókat s ujonczokat szedni, mint szedtek 18 éven át folytonosan, nyilvános törvénytelenység volt.

Törvénytelen volt a közigazgatás, városokban, megyékben, kerületekben ugy, mint a főkormánysszékeknél; mert a városok és megyék s kerületek törvényszerint magok szabadon választván tisztviselőiket, az absolut rendszer és a provisoriumok alatt kinevezett hivatalnokok törvénytelen állást foglaltak el; a felső kormánysszékeket illetőleg pedig, mind a magyar kir. helytartótanács (Budán) mind az udvari kancellária (Bécsben) az 1848-ki törvények által, a miniszteri rendszer életbe léptével eltörülttven, ujonnan lett felállításuk törvénytelen volt. Ez utóbbi törvénytelenségen, t. i. a főkormánysszékek törvénytelenségén, már segítve lett épen a miniszterium visszaállítása által, mert ezzel mind az udvari kancellária, mind a helytartótanács azonnal feloszlattattak és megszüntek. De a városokban, megyékben, kerületekben, még folyvást ott uralkodott a provisorium.

Törvénytelen volt a sajtó iránti eljárás; azaz, a pro-

visoriumok és absolutismus azon époly nyomasztó mint boszantó működése, melylyel a sajtó alól kikerülő nyomtatványokat, könyveket úgy mint hirlapokat, mielőtt közrebocsáttathatnának, beszedte, többnyire magyarelles hivatalnokai által megolvastatta, s a mi neki nem tetszett (pedig sok nem tetszett ám a sógornak!) azt kivétette a nyomtatványból; a miért az egészet újra kellett nyomtatni; néha az egész nyomtatványt lefoglalta, az író, szerkesztőt, kiadót és nyomdászt pörbe-fogta, pénz-bírságra és börtönbüntetésre elítélte. Ha ezt a 48-ki törvény szerint tette volna, a törvényt, királyt, alkotmányt, becsületet sértő sajtóvétségekért: az egészen rendén lett volna; de tette néha a törvény és alkotmány sürgetéseért, — néha oly aprólékos és kicsinyes dolgokért, melyek miatt az ember a mennyire bosszankodott, ép annyira nevetetett is.

De ugyan mi nem volt törvénytelen e hazában, tizennyolcz éven át?

S valjon a fenekestől felfordított alkotmányt és törvényes állapotot lehetett volna-e egyszerre, egy pillanat alatt, egy szóval, tökéletesen helyreállítani? Ha Ó Felsége, királyi hatalmával így szólt volna: „akarom, hogy e percztől fogva minden törvényes állapotba jőjjön, a mi tizennyolcz évig törvénytelen volt!“ — nem mondott volna-e lehetetlenséget, a mi minden emberi, még a királyi hatalmat is föltúlta volna? Bizonyára!

Nézzük csak, vegyük közelebből szemügyre.

Az adózási rendszer mindenestől fogva törvénytelen volt. A mult évi, egy részt már befizetett sok helyt még hátrálékban levő adó törvénytelen volt; az idéni egész esztendőre kivetett, némelyek által, legalább az első fertályra már be is fizetett adó törvénytelen volt. A nem egyenes adók, fogyasztási adó, dohánymonopolium, pálinkafőzési adó sat. mind törvénytelen volt, s egyik legfőbb jövedelmét képezte az államnak és legjobban nyomta a polgárokat. Most már egy szép reggel azt mondta volna Ó Felsége: „minden törvénytelen adót ezennel eltörölök, visszavonok minden eziránti rendeletet, megsemmisitem a kivételeket, szakítsátok szét az eddigi adókönyveket, az A. és a

B. tabellát sat.“ Jól van. De az egyenes adót sok ember már megfizette, sok ember még hátrálékban van vele az idénről, tavalyról meg harmadévről; az ily rossz fizető most a markába nevetne, a ki pedig körülményeinél fogva, vagy jobban szorittatva, teljesítette adó tartozásait, méltán búsulhatná, hogy azt tette; hol volna itt igazság és méltányosság? De ez még nem a fő. Adó nélkül, azaz jövedelem nélkül az állam egy óráig sem lehet el, ha most az eddigi adókiivetést mint törvénytelenet egyszerre félredobjuk, míg új költségvetés s új adókiivetés történik, miből pénzeljen az állam? a közvetett adókból bizonyára nem, hiszen azok még a legtörvénytelenebbek, azokat szintén rögtön el kellene törölni, meg kellene szüntetni, s míg a miniszterium azokra nézve is javaslatokat dolgozna ki, addig az államnak nem volna sehonnán egy garas jövedelme s. m. Mindez pedig időbe, sok időbe kerülő munka. Egy országos adórendszernek a kidolgozása nem hólyag, hogy azt csak úgy könnyedén felfujni lehessen. Nem mondok sokat, ha azt mondom, hogy hozzáértő embereknek hónapokig kell dolgozni, míg egy új czélszerű adórendszert s adókiivetés kulcsát, arányát, kidolgozzák; és ismét hónapok kellene, hogy a megállapított kulcs szerint az adó az egész országban elhamarkodás nélkül és igazságos arányok szerint kivettessék minden adófizetőre és pedig: földbirtokra, jövedelemre, tőkepénzre, személyes keresetre sat. Már most azt kérdelem: míg mind ez megtörténnék, ellehetne e az állam minden jövedelem nélkül? Ha a Dunának és minden mellék folyóinak forrásait csak egy napig tökéletesen bedugnák — hogy a mi víz medreikben van lefolyjon s helyébe egy csöp se jöjjön — mi történnék?

Épen így állt a dolog a többi törvénytelen állapotokra nézve is.

Az ujjonczozás a jelen évre már úgy szólván megkezdődött az országban. A katonaköteles ifjak már községenként össze voltak írva, sőt legtöbb helyt a fölmentésekérti folyamodások — ugynevezett reclamatiók — is megtörténtek már, a sorozás napjai jóformán ki voltak tűzve. Ugyde ezen katonaaállítás is egészen törvénytelen volt,

mert az országgyűlésnek hire, tudta, megkérdezése, beleegyezése nélkül vettetett ki az országra, az eddigi absolut hatalommal és módon. Tehát ama hatalmas királyi szóval — ezt az egész sorozást is rögtön meg kellett volna szüntetni, fel kellett volna függeszteni. Jól van. De én azt kérdelem: mig új katonai kivetés történik, mig talán egészen új katonáskodási rendszer lesz kidolgozva, el lehet-e az ország katona nélkül; el lehet-e kivált most midőn a tavalyi szerencsétlen háboru az egész katonaságnak s kivált a vitéz és a legnagyobb tüzet állt magyar ezredeknek sorait ugyancsak rettenetesen megfogyasztotta . . ?

Mit mondjak? Törvénytelen az igazság-szolgáltatás, mert nem magyar törvények szerint ítélnék a törvényszékek: de valjon azért az igazságszolgáltatást és törvénytelt föl lehet-e függeszteni csak egy napra is, mig a törvényszékek újra rendeztetnek? a már folyamatban levő pöröket félre lehet-e tenni, talán az ítélet kimondásának küszöbén, hogy más törvény szerint újra indittassanak meg?

Egy szóval: egy tizenhét esztendeig tartott törvénytelen állapotot, mely a közélet minden ágaira, minden teendőire kihatott, egy összefüggő, mesterségesen kiszámított törvénytelen rendszert egyszerre megszüntetni, a törvényes állapotot egy perc alatt visszaállítani nem lehet a nélkül, hogy az átmenet nehézségei érezhetők ne legyenek, vagy az állam gépezetében nagy és veszélyes zökkenés ne történjék. Mint a sebesen menő kocsit, ha rossz irányban ment is, a jó utra téríteni nagy zökkenés és a feldőlés veszélye nélkül csak úgy lehet, ha rendre szedjük összebb a gyeplő-szarakat, csöndesítjük meg a kerekek rohanó gördülését, s lassanként fordítunk a rúdon.

Egy példát mondok, mely ezt az egész állapotot azt hiszem elég világosan fogja magyarázni.

Valaki egy roppant nagy házat épített. Széles alapra vette, tömérdek udvarokra, folyosókra, termekre és szobákra osztatta be. Épített rajta már tizenhét esztendeig, követ köre, mindig magasabban. Mondták neki kezdetből fogva, még az alapvetésnél, hogy a terv rossz, az építés nem fog érní semmit; de ő nem hitte csak folyvást épített tovább. Végre, tizenhét év múlva, mikor már az egész

tömerdek épület födél alatt van, maga is átlátja s meggyőződik, hogy egész munkája el volt hibázva. Az alap ingoványra van építve s a rárakott nagy terhet nem bírja megtartani. A falak vékonyak, ferdek; az oszlopok és bolthajtások arányai rozsak, s egy jóra való vihar az egész épületet, mint egy kártya várat összedöntené; idő közben volt is már egy pár nagyocska szélvész s bizony csak Isten őrizte az egész építményt az egyberogyástól. A mellett a belseje is czélszerűtlen; a felosztás kényelmetlen, egymásnak a lakosztályok alkalmatlanságra szolgálnak; a szobák szűkek, setétek mint a börtönlyukak...

Mondom, tizenhetez év mulva az építtető maga is rájött hogy egész munkája, — pedig mily tömerdek költségbe került s mennyi adósságba verte magát érette! — haszontalan, nem ér semmit, még veszélyes is, mert egy éjszaka csak a fejére omolhat s oda ütheti mindenestől. Elhatározza tehát magát: hogy segíteni kell a dolgon. De mikép kezdjen hozzá? El nem fújhatja egy szóval, egy lehelettel, a mit tizenhetez éven át nagy fáradsággal egymásra rakott. Mesterembereket hivat s azt mondja: le kell rontani az egész épületet s újra, czélszerűbben és állandóbban kell fölépíteni. De még azok sem mehetnek romboló rohanással neki, vagy ágyuval, faltörő kosokkal, — mert a meggondolatlanul ledöntögetett falak, munkást, lakót mind oda ütnék. Aztán meg az építési anyagban is sok volna még a használható; a téglá ha rozsz helyen, vagy ferdén áll — baj, de ha jól s jó helyre teszik tartja az épületet; azt is kár volna hát mind összerombolni.

Mi hát a böles és számító ember teendője itt? sóhajt-hat az elveszett időn, költségen, fáradságon; de a meglettet meg nem letté már nem teheti. Neki kezd, erélyesen, ernyedetlenül az előtte álló munkához; s azon kezdi, hogy *szépen, egyenként, rendre szedi le a rozsz épület köveit, tégláját,* mielőtt az új építéshez foghatna.

Értitek ugy-e kedves olvasóim, ezt a példázatot? Az elhibázott 18 éves építmény: az absolut rendszer; alapja rozsz, falai gyöngék, szobái alkalmatlanok, mindene hibás volt. A király ezt végre átlátta. De a 18 éves építményt

sem el nem fúhatta egyszerre, sem hirtelen össze nem romboltathatta. Becsületes, hozzá értő munkásokat hívott, ezek miniszterei, a kiknek teendője most szépen, egyenként, rendre háritani el a hibás rendszer-szülte állapotokat s hozni be helyettök a jót, a törvényest, az alkotmányosat. Ha hatalomszóval akarta volna elsöpörni a király: lehetetlenséget próbált volna. Ha meggondolatlan mohóssággal kezdték volna rombolni a miniszterek, több kárt okoztak volna mint hasznot. Szépen, egyenként, rendre kell menni a dologban.

Nem új dolgokat beszélek.

Rég átlátta, rég kimondotta ezt az országgyűlés, ismételt fölirataiban.

Mikor az országgyűlés 1866. február 24-iki föliratában azt mondotta, és április 24-iki föliratában ismételte: „hogly politikai lehetetlenséget nem kíván“ — épen ezt értette az alatt.

Mert a február 24-iki fölirat így szól:

„Tudjuk hogly azok után, mik tizenhét év óta befolyasunk nélkül történtek, az átmeneti korszaknak sok nehézségei lesznek; tudjuk hogly a közigazgatás több ágainak tetteges átvétele és rendezése hosszabb időt igényel s talán némi bonyodalmakkal is jár melyeknek tisztába hozatala nagy óvatosságot fog kívánni.“ „Átmeneti korszakban a felelős miniszteriumnak eljárása sem lehet mindenben oly szorosán szabályszerű mint a soha meg nem zavart s félbe nem szakasztott alkotmányos élet rendes folyamában. *Országgyűlésünk ezt mindig figyelembe veendi, s a felelős magyar miniszteriumnak mint parlamenti kormánynak eljárását mindazokra nézve mik a kiegyenlítésnek alkotmányos úton eszközését, a közigazgatásnak átvételét, s idő-közben vezetését illetik, szigorúság helyett méltányos elnézéssel fogja megítélni; sőt az e célokra intézett őszinte törekvést lehetőleg támogatni is kész leend.*“

A második felirat pedig így szól:

„Kimondtuk alázatos válasz föliratunkban, hogly nem kérünk politikai lehetetlenséget. Elmondottuk azt is, hogly átlátjuk a visszaállítás nehézségeit, s készeknek nyilatkozunk megtenni mindent, a mi hatalmunkban áll, e nehéz-

ségek elhatáritására. Mert azt hittük hogy midőn a nemzet egész politikai élete forog kérdésben, mikor az alkotmány jövődjő biztosságát kell a jogtalan előzménynek egykor majd előfordulható káros következményeitől megővni: a legnagyobb nehézségektől sem szabad visszarettenünk.“

Az országgyűlés két fölriratának ezen idézett szavaiban az van előre megígérve, a mit más országokban *indemnitás*-nak szoktak nevezni.

Indemnitás annyit tesz mint *mentesítés*, föloldás a törvény valamely rendelete alól. A törvény mindig szent és megtartandó; de ha bármely körülmények miatt valamely törvény megtartása s betöltése károossá vagy épen lehetlenné válnék, egyedül a törvényhozó hatalomnak van joga föloldani valakit a törvény azon teljesíthetlen pontjának teljesítése alól. Például ha az ország hirteleni veszélyben van: a törvényhozó hatalom fölhatalmazhatja a kormányt, hogy rendes megajánlás nélkül is katonát vagy adót szedhessen: természetesen úgy, hogy ezen meghatalmazás csak bizonyos határozott időre szól, melynek elteltével aztán a kormány, utólagos felelősség mellett, beszámol tetteiről. Ezt nevezik *indemnitás*-nak, vagy Angliában, a legalkotmányosabb országban, *indemnity*-nek.

Az országgyűlés jó előre belátta, hogy ha a felelős magyar miniszterium kineveztetik s az alkotmány visszaállítatik is, egy pillanat alatt a törvényes állapotot mindenben életbe léptetni, mintegy varázs-ütéssel, nem lehetséges. Előre megígérte hát, hogy ezen esetben, a törvényes kormánynak kész lesz ily *indemnity*-t adni mindazokra nézve mik a békés átmeneti állapotban, a nehézségek elhárítására s a teljes törvényesség életbe léptetésére szükségesek lesznek.

Tudta az országgyűlés, hogy törvénytelenül kivetett adót és katonát szedni egy napig sem szabad; de viszont adó és katona nélkül egy napig sem lehet az ország; tudta azt is, hogy törvényesen az adót és katonát kivetni és megajánlani egy nap alatt nem lehet. Azért ígérte meg, hogy a miniszterium iránt elnézéssel lesz, sőt a törvényes állapot visszaállításának nehézségeit számbavéve, erre in-

tézett őszinte törekvéseit minden erejével támogatandja is. Egyszóval: *ígérte hogy a törvényes, felelős kormánynak a szükséges indemnityt megadandja.*

Ez ígéret foglaltatik a két fölirat általunk idézett szavaiban.

III.

A mit egy országgyűlés ünnepélyesen megígér, azt mihelyt azon feltétel, mely alatt azt ígérte, teljesítettett: meg is kell tartani.

A miniszterium igen helyesen és alkotmányosan cselekedett tehát, midőn sietett a törvényhozás intézkedését a legfontosabb tárgyak iránt igénybe venni.

Midőn gróf Andrássy Gyula a február 19-ki leirat által kinevezett, s teljes miniszterium alakításával megbízott miniszterelnök, társait az országgyűlésnek február 28-án bemutatta, ugyanazon ülésben négy miniszteri előterjesztést tett le a képviselőház asztalára, melyeket következő szavakkal vezetett be:

„Miután az állam egy perczig sem maradhat a nélkül, hogy szükségletei fedezve ne volnának, kénytelen a kormány erre nézve a törvényhozás fölhatalmazását kikérni.

„Miután az országgyűlés föliratai következtében, az ujonczozás iránt kiadott rendelet visszavonatot, az országgyűlés teendői közé lesz sorozandó: a seregben támadt hézagoknak alkotmányos uton kipótlása.

„Miután továbbá a kormány nézete szerint, az alkotmány csak úgy van teljesen visszaállitva, ha a megyék, kerületek, helyhatóságok annak jótéteményeiben részesítetnek; de ezeket a törvény értelmében, annak szavaihoz szigoruan mérve, életbe léptetni nem lehet: e tekintetben is szüksége lesz a kormánynak a törvényhozás fölhatalmazására.

„Miután végre a sajtótörvényeket illetőleg, azokat törvényesen szabályozó eljárásunk nincs, az ideiglenes

sajtótörvényeket pedig továbbra is fõntartani a kormány-
nak szándokában nem lehet: erre vonatkozó elõterjeszté-
sünk képezi az utolsó tárgyat, melyet a tisztelt háznak
ezennel benyújtani szerencsénk van.“

Ennek folytán benyújtattak s felolvastattak a követ-
kező miniszteri elõterjesztések, u. m.: *1. a közterhek ügyé-
ben; 2. az ujonczok tárgyában; 3. a köztörvényhatóságok
visszaállítására tárgyában és 4. a sajtó ügyében.*

Ez ügyekben az intézkedés sürgetõs volta általános
elismertetett. Mert mint Deák Ferencz ugyanazon alka-
lommal mondá:

„A tárgyak igen fontosak, de egyszermind sürgetõ-
sek is. Például azt, hogy az adó iránt határozzon az or-
szággyûlés, hosszú időre halasztani nem lehet, mert a mi-
niszterium kinevezése, s az alkotmány visszaállítása óta
minden perczen beszédett, minden adó törvénytelen
mindaddig míg az országgyûlés a fölött nem határoz.“

Sietett maga az országgyûlés is megszüntetni e tör-
vénytelen állapotot az által, hogy törvényes jogánál fog-
va intézkedjék s fölhatalmazást adjon a miniszteriumnak
az általa elõterjesztett tárgyakban. És csak is egy nap
közbevetésével a febr. 28-iki elõterjesztések benyújtása
után, már marczius 2-án megkezdette azok tárgyalását.

Kötelességünk, épen olvasóink netaláni aggodalmi
vagy nehézségei eloszlatása végett, azok után miket föl-
lebb már általánosságban elmondottunk, e tárgyakat ille-
tõleg egyenként is fölhozni még némelyeket.

1. Az elsõ miniszteri elõterjesztvény, a közterhek tár-
gyában, arra kért fölhatalmazást az országgyûléstõl, hogy
a folyó 1867-ik év végeig, az ezen évre már kivetett egye-
nes adókat a miniszterium beszédethesse, és hogy minden-
nemü közvetett adók, illetékek, bélyeg-, dohány-egyed-
áruság sat. jövedelmek, szintén a jelen év végeig, mostani
alakjokban fentartassanak és az állam pénztárába beszo-
gáltassanak. Felhatalmazást kért továbbá arra, hogy a
magyar pénzügy- miniszter, a birodalmi közös költségek-
re Magyarország részérõl fordítandó aránylagos összege-
ket a birodalmi pénzügyminiszteriumnak beszo-
gáltassa, úgy mind azon által, hogy a késõbb megállapítandó arány

szerint azok utólagosan beszámíttatván, Magyarország számadása a birodalommal tisztába hozandó legyen.

Épen nem csodálkoznánk, ha valaki, a dolgot csak felületesen nézvén, első tekintetre megütődött volna ezen miniszteri előterjesztvényen; és talán így okoskodott volna, vagy így is kiáltott volna fel:

„Hát azért nyertük vissza alkotmányunkat, mely szerint adónk kivetéséről s az ország jövedelmeiről szabadon kell rendelkezhetnünk, hogy a törvénytelenül kivett adók továbbra is megtartassanak?

„Hát a magyar kormány is épen azon adókat rója ki az országra, melyeket a német kormány vetett volt ki, s melyeknek sulya alatt a szegény adózó nép már-már roskadoz?

„Hát még az oly igen terhelő közvetett adó nemek, az annyira gyűlölt fogyasztási adók, bélyegek, s a nagy pipájú magyar ember természetével annyira ellenkező dohány egyedárúság is megmarad? s a fináncz, melyet a magyar ember gyomra soha be nem vehetett, tovább is boszantani fog-e minket s kutatni és szaglálni fog házainkban, kerteinkben, pinczéinkben?

„Hát ez a *szabadság*, melyről azt állítják, hogy visszanyertük volna?“

Elhiszem, sőt tudom, hogy ilyes gondolatok igen sok ember agyában támadtak, ily panaszos felsóhajtások sok ember szája izét megkeserítették a visszanyert alkotmányhoz.

De vegyük a dolgot kissé jobban gondolóra s fontoljuk meg azt minden oldalról, meghányva-vetve elejét és végét.

Az egész birodalom költségvetése a folyamatban levő évre, már az év elején pontról-pontra ki volt dolgozva, mikor még a magyar miniszterium kineveztetése s alkotmányunk helyreállítása talán távolabb látszott állani a valósulástól mint pl. azelőtt egy esztendővel. Már magában egy ily nagy háztartási költségvetést, a minő egy birodalomé, időközben könnyedén megváltoztatni és felforgatni nem lehet.

De még nagyobb nehézséggel járt, sőt lehetetlenség-

gel lett volna határos, egyszerre megváltoztatni az egész adózási rendszert. Tizennyolez év alatt rendre és fokozatosan léptették életbe az egyenes és a közvetett adóknak azon egész rendszerét, mely hazánkra ép oly súlyosan mint jogtalanul nehezült; de ezen adórendszerből egyik vagy másik tételt, az adózás egyik vagy másik nemét — a többinek rovására kitörülni nagy igazságtalanság nélkül nem lehetne, valamint a nélkül sem, hogy az állam jövedelmeiben egyszerre a legnagyobb zavar ne álljon be. Gyűlöletesnek érezzük, pl. a dohány-egyedárúságot és nem titkolhatjuk el, hogy annak az eddigi módon való gyakorlata méltán bosszantja a magyar embert; de kérdezzük: lehetne-e annak milliókra menő jövedelmét csak egyszerűen kitörülni az állam folyóévi költségvetésből, míg más jövedelemről nincs gondoskodva, mely azt kelleg pótolhatná?

Általában az állam háztartása évek óta mindig növekedő oly roppant költséggel járt, hogy azon egyszerre segíteni teljes lehetetlenség. Megvan a nagy hadsereg, melyet egész Európának harczias állása folyvást szükségessé tesz, s meg kell gondolni, hogy egy ily nagy hadseregnek fentartása csak havonként is számos milliókba kerül. És hogy egyebet ne említsünk, a tizennyolez évi rossz gazdálkodás és szerencsétlen háboruk által kimondhatlan összegre szaporodott státus-adósság, nyelnek csak a kamatai közel kétszáz millió forintot nyelnek el évenként, *míg irántok valamely bölcs és szerencsés intézkedés (vagy egyezkedés) nem történik: lehetetlenné teszik, hogy az adózás egyszerre közvetlenül leszállítsassék.*

Kétségkívül oly szomorú dolgok ezek, a melyeket bizony senki sem szeret, hogy csakugyan így vannak; nem örvend ennek a miniszterium, sem a képviselőház, — de minden helyes gondolkozású embernek el kellett ismernie, hogy ezeken egyszerre és mintegy rögtönözve segíteni nem lehet.

A miniszterium tehát, megemlékezve az országgyűlésnek ismételt fölirataiban tett ígéretéről: csak időt kért magának, míg az állam ügyeit s főleg költségeit és egész gazdálkodását rendbe szedheti; míg a kiadásokat lejjebb

szállíthatja; végre — *mig egy egészen új adózási rendszert dolgozhat ki*, mely könnyebb is legyen az eddiginél, elviselni, jobban is találjon hazánk körülményeihez és népünk természetéhez.

A mi időt a miniszterium ily nagy munkára kért, t. i. a folyó év végeig, — arra minden méltányosan gondolkodó ember azt fogja mondani — hogy bizony nem túlságosan sok. Az év folytán majd kidolgozza a miniszterium az egész új adórendszert; elkészíti a jövő évre szóló költségvetést; és az év vége felé az országgyűlés elébe terjesztendi megvizsgálás, megvitatás és elhatározás végett, — mert már az év végén tul senki sem fog reánk többé adót kivetni, hanem csak a magyar törvényhozás.

Lássuk, mit mondott a miniszterium ezen előterjesztésére az országgyűlés. Nem idézem a miniszteri párt (vagy Deák-párt) tagjainak szavait e tárgyban; hivatkozom magára a baloldal vezérszónokára Tisza Kálmánra, ki ha az előterjesztés szükséges voltáról meggyőződve nem lett volna, azt bizonyára ellenezte volna, — de a ki így szólott a képviselőház márczius 2-iki ülésében:

„Ugy hiszem, mindnyájan látjuk és érezzük helyzetünknek komoly, sőt mondhatnám nyomasztó voltát akkor, midőn az alkotmányosság visszaállítása iránt tett legfelsőbb nyilatkozat és a független magyar felelős miniszterium kineveztetése után legelsőben is arra hivatunk föl, hogy az országgyűlés befolyása nélkül kivetett, mindnyájunkra nézve nyomasztó adók behajtására, az országnak méltó panaszait annyiszor felköltött közvetett adók és államegyedáruságok fentartására adjunk, habár csak tiz hónapnyi időre is, meghatalmazást. Én részemről nagyon is érzem a helyzet súlyát, és növeli e fölötti fájdalomat, hogy meg vagyok arról győződve, *hogy a körülmények kényszerűségének erejénél fogva e meghatalmazást megtagadnunk nem lehet.* (Helyeslés.)

„Nem lehet megtagadnunk, mert kétségtelen, hogy egy czélszerűbb adórendszer kidolgozása, a közvetett adókra és államegyedáruságokra nézve az ország kívánalmainak, érdekeinek megfelelő intézkedések tétele hosszás időt igényel. Nem lehet, mert kétségtelen az is, hogy az

államgépezetnek fenakadni nem szabad, mi pedig megtörténnék, ha e meghatalmazást megtagadnók. Nem lehet, mert meggyőződéseim szerint legalább, magát anyagi terheink lehető könnyebbedését is csak úgy remélhetjük, ha lehetővé teszszük azt, hogy a nemzeti kormány megszilárdulhasson (*H lyes'és.*) ha lehetővé teszszük, hogy oly javaslatokat készíthessen, melyek által ha a ránk rótt terhek számszerinti nagysága tetemesen nem csökkenhetne is, mindenesetre könnyebben lehessen azokat elviselnünk, és melyek által az állam anyagi ereje ne fogyatkozzék tovább is, hanem gyarapodhassék. (*Éjénk helyeslés.*)

„ Kérem: ha e meghatalmazást megtagadnók, jelen viszonyok közt mi lenne annak következése! Bizonytalán nem az hogy ezentúl kevesebb vagy semmi adót ne fognánk fizetni; de következése lenne az, hogy a törvények alapjára helyezkedett magyar kormány nem bírván fedezni az állam szükségleteit, visszavonulni volna kénytelen, (*helyeslés.*) és mintegy magunk kényszeríténők oda a hatalmat, hogy félbe szakítván az alkotmány visszaállításának munkálatát, megakasztva a törvényhatóságok rendezését, ismét új életre hívja a bomladozóban levő provisoriumot, a mely aztán nem csak ez évben fogná, *a nemzeti kormánytól várható kimélet és jó tapintat nélkül,* behajtani az adókat, nem csak ez évben fogná fentartani az ország érdekével sok tekintetben ellenkező közvetett adókat és egyedáruságokat; de azoknak uralmát, Isten tudja mennyi időre ismét állandósítaná. (*Helyeslés.*)“

E sorokat kétszeresen ajánlom aszives olvasónakfigyelmébe! mert ezek szórul szóra festik a helyzet nehézségeit!

A képviselőház még azon napi ülésében, 306 szavazattal 18 ellenében 168-an nem lévén jelen) megadta a miniszteriumnak a kért meghatalmazást; mit utóbb a főrendek is elfogadván, a határozat törvény erejére emeltetett.

Most tehát az ezen évre kivetett mindennemű adók *törvényesekké váltak és így minden jó hazafinak elmulasztatlan kötelességévé vált azokat pontosan befizetni.*

Nem kell azért gondolni, hogy bár mind ezen adók, az előbbi kivetés szerint ez év végeig fentartattak, az ország lakosain már semmi könnyebbités ne történt volna.

Nem idegen, hanem nemzeti kormány fogja azokat már ez évben is beszédni, nemzeti kormány mely szívében viseli a nép javát, érzi terheltetését, ismeri a hazánkat nyomasztó inséget, elnézéssel lesz a fizetésre teljesen képtelenek iránt, szóval — a nemzeti kormánytól várható kimélettel és jó tapintattal fog eljárni az adók beszédésében.

2. A miket az adókra nézve fenebb elmondottunk, ugyanazok kevés változtatással a katonáskodási kötelezettségre is illenek. Második előterjesztésében t. i. azt kérte a miniszterium, hogy minekutána az általános katonáskodás iránt m. é. december 28-án kibocsátott császári rendelet az országgyűlés felirata folytán visszavonatot, hatalmazza föl az országgyűlés a kormányt, hogy a hadsereg kiegészítésére az országban (Erdélyt is ide értve) ez évre 48 ezer újonczot állíthasson.

E nagy számot a múlt évi szerencsétlen háboru, a hadseregben ez által támadt roppant hézagok, és az európai helyzet fenyegető volta tették szükségessé. Igaz hogy mind ennek az ország nem oka; de a dolog így van és sem a megtörténteket meg nem történtekké tenni sem az országot védelem nélkül hagyni nem lehet.

Szükséges az országnak egész védelmi és katonáskodási rendszerét gyökeres átalakítás és jobbitás alá venni. A szolgálati idő, 8—10 év igen sok és igen terhelő, mert azokat kikre a sors esik, egész életpályájok sodrából kivesszi; igazságtalan is, mert leginkább a szegényebb népet terheli, míg a vagyonosabbak vagy oly életpályát választhattak mely a katonáskodástól őket mentessé tette, vagy magokat meg is válthatták. Sokkal helyesebb ennél és egy igazi nemzeti katonaság eszméjének megfelelőbb: általános katonai kötelezettséget hozni be, mely szerint a haza védelmének kötelessége alól senki de senki se legyen kivéve, hanem gazdag és szegény, tudós, ügyvéd, orvos, mérnök szint úgy mint a földmivelő, katonáskodni tartozék, de a helyett a szolgálati idő legyen sokkal kevesebb mint eddig volt.

És épen ez a célja a miniszteriumnak és az országgyűlésnek jövőre. De egy ily egészen új honvédelmi rendszernek kidolgozása s életbe léptetése ismét sok időt igényel.

Ebben eltelnék az egész év és ha addig az ország katonát nem állítna, a jelen évben is bekövetkezhető veszedelmek ellenében mind a haza mind a királyi trón védtelenül maradna.

Az országgyűlés annál fogva (kinevezett bizottsága által, a miniszterium részéről ennek elébe terjesztett részletes és hiteles adatokból meggyőződve a szükségletről) — e tekintetben is megadta a miniszteriumnak a kért meghatalmazást. De már ez évré nézve is nevezetes könnyebbitéseket hozott be a katonai szolgálatba. Ilyen nevezetesen az, hogy megengedte a helyettesítést; míg eddig 1000 vagy 1200 forintot kellett fizetni annak ki magát megváltani akarta, most az egyszerű helyettesítés által sokkal könnyebben elérheti ugyanazon célzt. Kimondotta továbbá az országgyűlés, hogy a miniszterium még ez évben mindenesetre dolgozza ki az új honvédelmi rendszert, és a mi könnyebbitések, akár a szolgálati időre akár egyebekre nézve abban lesznek, mind az kiterjesztessék azokra is kik jelenleg besoroztatnak. Kimondotta azt is hogy a jelenleg besorozandók mind csak is magyar ezredekbe osztassanak be.

Igy kívánta egyesíteni a miniszterium és az országgyűlés az országnak elkerülhetetlen terheltetését egy közeli jobb jövőnek minden lehető könnyebbségeivel. Meg kellett adnunk a szükségnek ezen áldozatot is, s meg is adtuk immár azt zúgolódás nélkül, de bizunk abban, hogy már a jövő évtől kezdve a katonáskodási kötelezettség is sokkal czélszerűbben lesz rendezve s elviselhetőbbé téve mint eddig volt, s megnyugszunk annak tudatában hogy jövőre jól megfontolt új védelmi rendszert fog a miniszterium tervezni s az országgyűlése hova hamarabb elfogadván, életbe léptethetni.

3. A miniszterium harmadik előterjesztvénye a megyei, kerületi és városi helyhatóságok visszaállítását tárgyalta.

Nem csalódunk midőn azt mondjuk hogy ezen előterjesztvény az egész ország általános ohajtásával találkozott. A helyhatóságok minél előbbi visszaállítását minden ember kívánta s várta is a miniszteriumtól. Már akkor, midőn az 1865-diki országgyűlés egybe hivatott s a törvényhozó testület együtt ülése mellett a megyékben és városokban még mindig fentartatott a provisorium: az ország

közvéleménye hangosan kívánta a megyék visszaállítását. Az országgyűlés minden fölrataiban, az egész alkotmány-nyal együtt, épen úgy mint a felelős miniszterium kineveztetését sürgette a helyhatóságok törvényes életbe lép- tetését is. Még 1861-ben is, holott akkor kevesebb közele- dés és készség mutatkozott a kormány részéről az al- kotmány visszaállítására mint 1865-ben, a törvény- hatóságok visszaállítottak volt, a megyék, kerületek, városok szabadon választották meg tisztviselőiket. Az országgyűlés elosztatásával a választott megyei és városi tiszti karok és képviselő testületek visszaléptek vagy le- mondtak, és ismét helyre állt a provisorium. Most e pro- visorium megszüntetését s a megyéken és városokon a szabad választások megtarthatását hiába sürgette az ország mig csak a miniszterium ki nem neveztetett.

Annál nagyobb vágygyal és bizodalommal várta most az ország hogy törvényes ohajtása haladéktalanul teljesüljön; hiszen visszaállított alkotmányt alkotmányos helyhatóságok nélkül képzelni sem lehet.

Ime a miniszterium sietett az ország közohajtásának s az alkotmány követelményének megfelelni.

A megye ős időktől fogva egyik legfőbb védbástyája volt az alkotmánynak. Nevezetesek valának alkotmányos jogai és kötelességei. A közigazgatásról választott tisztvi- selői által gondoskodott. A törvényhozásba utasítással el- látott követei által folyt be. Az igazság szolgáltatást saját megyei törvényszéke által kezelte. Végre roppant erő volt kezében azon gyakorlatilag sűrűn alkalmazott joggal, hogy a kormánynak minden törvénytelen rendeleteit „tisz- telettel félre tehette“ — az az nem hajtotta végre, — el- lenök felirt, s követeinek adott utasításaival azokat ország- gyűlésileg a sérelmek sorába tétette.

Igen természetes és bölcs intézkedés volt, hogy a me- gye e nevezetes jogokkal legyen fölrüházva s különösen az utóbbival is. Az országnak nem volt felelős kormánya, a kit netaláni törvénytelen rendeletei vagy intézkedéseieért köz- vetlenül kérdőre lehessen vonni. A megyéknek e „félretéte- li“ jog-gyakorlata nélkül még sokkal több lett volna a kor- mányi túl-kapás és törvénybe ütköző intézkedés mint így is.

Az 1848-ki törvények, minden állapotainkat gyökeresen átalakítván, a megyék állása is egészen más lett az alkotmányban. Egy az, hogy a megyét addig csak a nemesség alkotta mely fejenként megjelenhetett a megye gyűléseken s személyesen élhetett választási, tanácskozási stb. alkotmányos jogaival, — a 1848-ki törvények pedig eltörülván a nemesi kiváltságokat és egyenlő joggal ruházván föl az ország minden rendű polgárait, az összes megyei tagok tanácskozása lehetetlenné vált. Más az, hogy az addigi megyei követválasztások helyett a képviseleti rendszer állittatván föl, a képviselőt többé nem a megye mint tanácskozó testület hanem az egyes választó kerületek egyénei választván, — a megyék utasítási joga egyszerűen elesett. Harmadik meg az, hogy felelős kormány állittatván föl, mely mindig jelen van az országgyűlésben s annak bármely tagja által interpellálható (kérdőre vehető) sőt az országgyűlés által vád alá is vonható és törvény s ítélet elébe állítható, — feleslegessé és czélszerűtlenné vált a megyék előbbi „félretételi“ jog-gyakorlata.

Az 1848-ki tövényhozás bölcsen átlátta, hogy az egész ország megváltozott helyzetéhez képest a megye rendszert is gyökeresen át kell alakítani, vagy — mint kifejeztetett a XVI. t. cz. előbeszédében — : „a megyei szerkezetet a köz-szabadsággal összhangzásba kell hozni“ — demivel akkor is sürgető volt az idő, egy több századokon át fenállott s rendre fejlődött intézmény átalakítása pedig bő megfontolást igényel, míg ez megtörténhetnék, a megyei hatóság ideiglenes gyakorlatáról kívánt rendelkezni a törvényhozás.

Az annyira kívánatos megyei rendezésre azonban nem volt idő, közbe jöttek az 184⁸/₉ évi zavarok; s a törvényhozás csöndes működését lehetetlenné tette az élet-halál harcz. A közelebbi törvényhozásra bizott feladat, t. i. a megye szerkezet új megállapítása, teljesületlen maradt.

Az 1848-XVI. t. cz. által ideiglenesen fölállított megyei képviseletet, vagy úgy nevezett „állandó bizottmányt“ hívta össze 1861-ben is a kormány, kipótoltatván néhol az időközben támadt hézagok, bevétetvén az azóta fölnevekedett új tagok, vagy a 48-ki mód szerint egészen is újra alakittatván néhol a bizottmány.

Ezen bizottmányok választották meg akkor az alkotmányos tiszti karokat, a XVII. t. cz. értelmében.

A városokról az 1848. XXIV; a szabad kerületekről, t. i. a Jászkúnok- és Hajdúkról a XXV. és XXVI. t. czikkek rendelkezvén, különbözőleg mint a megyékről, — ezek is 1861-ben, a 48-ki törvények rendeletei szerint hajtották végre választásaikat, s kezelték — míg az országgyűlés eloszlásával a provisorium ismét elő nem lépett, közigazgatásukat.

Most már a miniszterium kinévezve, az országgyűlés pedig új törvények hozatalára képesítve levén: legelső és legfontosabb feladataik közé tartozik kétségen kívül, betölteni azon hézagot, melyet az 1848-diki törvények a megye-rendezés ügyében fenhagytak, mely föladat — az 1848-ki pesti nemzetgyűlésről szent örökségként maradt, annyi idő és események közbejöttével, jelen országgyűlésünkre.

Az országgyűlés még 1866-ban, több nagy bizottságok között, a megyei és községi helyhatósági rendszer kidolgozására is küldött ki egy bizottságot, mely el is kezdte működését.

De a miniszterium nem akarta, a helyhatóságok visszaállítását forrón ohajtó nemzetet addig is várakoztatni, míg a megyei szerkezet törvényhozás útján véglegesen megállapittatik; nem akarta megyéinket, kerületeinket, városainkat addig is a provisoriumok kezeiben hagyni; hanem sietett a megyék és helyhatóságok rögtöni visszaállítása iránt javaslatot tenni az országgyűléshez.

E javaslat szerint a megyék, kerületek, városok ismét egészen úgy állittatnak vissza, mint az 1861-ben is történt. Kimondatik egyszersmind, hogy a jelen visszaállítás folytán történő tisztújítások érvénye csak a törvény által szabályozandó végleges szervezésig áll; akkor pedig mindenütt új tisztújítások fognak, a megállapítandó törvény értelmében, tartatni.

Milyen leend a megyei szerkezetet újjá alakító törvény? nem tudhatjuk. De meg vagyunk győződve, s bizalommal várjuk a kormány és az országgyűlés bölcseségétől, hogy szerencsésen egyesítendi, alkotmányunk ezen

sok száz éves védbástyáinak jogkörét a felelős miniszteri rendszer előnyével, — vagy a 48-diki törvény kifejezése szerint: a köz-szabadsággal.

Azóta szerencsésen végbe is mentek a megyei, kerületi és városi tisztújítások ország-szerte. Természetesen, egy helyen jobban, más helyen rosszabbul ütöttek ki, a köz- és helyi érdekekre nézve. Néhol a pártszenvédély uralkodott a haza és a közjó szeretete fölött; néhol az értelmiség elleni indokolatlan gyűlölet vagy gyanakodás félre vezette a népet s képzettség nélküli egyéneket választottak. Néhol végre rendetlenségek, szabálytalanságok is történtek a választásoknál. Mind az által, ha végig tekintjük az ország minden részeiből bejött tudósításokat: elmondhatjuk hogy az ország népének *nagy többsége* ezúttal is bebizonyította józanságát, haza- és törvény-szeretetét.

Mi az érintett sajnós eseteket illeti, mi azokon sem ütődünk meg. A bor is mig kiforr, — s pedig a legjobb bor legerősebben és legtovább szokott forni — feljül hányja szennyes tajtékját; de azután leülepszik sepreje s megtisztul a szőlők isteni nedve. A szabadság is ilyen. Tizen-nyolcz évi nélkülözés után, kissé mohón is nyultak hozzá némelyek; de lehet-e csodálni? lehet-e kárhozatni?

Ne féljünk: majd kiforrja magát. A hol most legrosszabbul választottak, ott legvalószínűbb, hogy jövőre jól fognak választani; mert addig a nép átlátja, hogy mily nagy szerencsétlenség ha a közügyek vezetése arra képtelen vagy éppen gonosz emberek kezében van, kik a köz-állét felett örködni gyöngék, igazságszolgáltatásra tudatlanok, pénzkezelésben járatlanok vagy nem tiszta kezűek stb., és mindezek által temérdek kárt okozhatnak községeknek, választóiknak. És a nép, saját kárán okulva, okosabb és vigyázóbb lesz másszor; jobban megnézi micsoda vezetők szavára halgasson s a nagyszájú álhazafiságot, az értelmiség ellen izgató kajánságot nem fogja követni.

Ismételjük, — ily eset most is, aránylag kevés helyen fordult elé; s nem annyira megyéken, mint inkább némely (fájdalom tősgyökeres magyar) városokban. Bizunk a magyarok istenében, bizunk népünk józaneszében s jó szellemében, hogy a szabadság élvezete megtanítandja a

szabadsággal okosan élni. Hiszen, úszni is vízben lehet csak megtanulni.

4 A miniszterium utolsó előterjesztése végre a sajtóügyet illette.

Bizony szegény ujság írók is epedve várták már, hogy üssön az ő szabadságuk órája is. Mert 18 év alatt, a 61-diki rövid félbeszakítással, vagy inkább csak némi enyhítéssel, a sajtó és kivált a hirlapok, ugyancsak őrszemekkel voltak kísérve és sokszor kiméletlenül megnyirbálva.

A nyilvánosság általában, s különösen annak egyik legfontosabb eszköze: a szabad sajtó, a legnagyobb áldások közé tartozik, melyek egy államban a polgárok szabadságát biztosítják. A szabad sajtó felfedez, nyilvánosságra hoz és ellenőríz minden visszaélést; s ez által folytonos rettegésben tartja a gonosz szándékot és a közvélemény ítélőszéke elébe állítja, legyen magas vagy alanyi helyzetben.

Természetes, hogy a szabad sajtónak is kell egy korlátjának lenni, s ez az igazság. Rágalmazni nem szabad, s a ki valamely hamis vádat költ vagy terjeszt, méltán bünhődik; a fenálló törvény ellen nem szabad izgatni, mert a törvény, ha még hibás volna is, míg törvény: szent; van utja megváltoztatásának ha nem jó, de a míg áll: engedelmeskedni kell szavának; innen foly, hogy az állam egysége, biztossága, kapcsolata ellen nem szabad izgatni a sajtóban s szintoly kevésbé az állam feje, a koronás király ellen, kiról maga a 48-diki III. t. cz. is kimondja hogy személye szent és sérthetetlen.

Lenni kell tehát módnak, hogy a ki ezen természetes elvek ellen valamely sajtóvétséget követ el, ítélet alá vétethessék. Az 1848-diki törvény (XVIII. t. cz.) a sajtóvétségek fölötti nyilvános tárgyalásra és ítélettelre esküdt székeket rendelt állittatni; azaz oly ítélőszéket, mely nem a rendes bírákból, hanem értelmes független polgárokból csak egy esetre alkottatik össze s elébe terjesztetvén a vád és ügy, csupán annyit mond ki ítéletében, hogy a vádlott „bűnös“ vagy „nem bűnös“ — az első esetben a büntetésnek a törvény értelmében megszabása a rendes bírósá-

gokra tartozik; a második esetben a vádlott egyszerűen fölmentetik.

A miniszteri előterjesztvény, az eddig fenállott törvénytelen sajtó hatóságot s annak nyomasztó eljárásait megszüntetni, helyette az 1848-ki sajtótörvényt (XVIII. t. cz.) rögtön életbe léptetni ajánlotta; csupán azon különbséggel, hogy mivel az esküdt székek mellé — a büntetés megszabására — mulhatlanul törvényszékek kellenek, ezek pedig még kellőleg és véglegesen szervezve nincsenek, — tehát egy előre csakis a kerületi és királyi táblák helyein, Pesten, Debreczenben, Kőszegen, Nagy-Szombatban és Eperjesen, állittassanak esküdt-székek, s az országnak más helyein netalán elkövetendő sajtóvétségek ezeknek illetőségéhez tartozzanak.

Az országgyűlés a miniszteriumnak valamint három elsőbb — ugy ezen negyedik előterjesztését is nagy többséggel elfogadta, s életbe léptetni határozta.

IV.

Az országgyűlés mult évi ülésszakában semmit sem lehetett oly gyakran hallani mint ezt a két szót: „restitutio“ — és „revisio“.

A *restitutio* alatt, melyet az országgyűlés sürgetett s mely szó *visszaállítást* jelent, értettük alkotmányunk visszaállítását, melyet minden föliratainkban folyvást kértünk és követeltünk. A *revisio* alatt pedig, melynek szükségét feljúlról sürgették s mely *átnézést, kijavítást* jelent, értették az 1848-ki törvényeken teendő változtatásokat, melyekre Ő Felsége már 1865. deczemberi trónbeszédében, úgy később leirataiban is nagy súlyt fektetett, mondván, hogy az 1848-diki törvények némely pontjai nem férnek meg a királyi jogokkal.

Különös volt, hogy mind a *restitutio*, mind a *revisio* szüksége mind két felől el volt ismerve, s még sem lehetett majd másfél évig megegyezni felettök. Ő Felsége elismerte

hogy alkotmányunkat *vissza kell állítani*; mi elismertük hogy az 1848-ki törvényeken *némely változtatásokat kell tennünk*, nem ugyan csak a királyi jogok s méltóság érdekében, hanem azért mert ama törvények hozatala óta 18 év telt el, a viszonyok változtak, a kor igényei mások.

Csak az volt a kérdés, mily rendben kövessék egymást a restitutio és a revisio.

Az országgyűlés azt kívánta, és pedig a jogfolytonosság dönthetlen elve nevében, hogy *először* állíttassék vissza az alkotmány, mert érvényen kívül álló törvényeket változtatni nem lehet s mert általában az országgyűlés az alkotmány visszaállítása nélkül törvények módosítására vagy új törvények hozatalára magát képesítve nem érzi. Igérte egyébiránt, hogy mihelyt az alkotmány visszaállítva leend. Ő Felségének a törvények módosítására vonatkozó, s felelős magyar miniszteriuma által előterjesztendő javaslatait a maga rendes útján tárgyalás alá veendi.

A kormány ellenben azt kívánta, hogy *először* változtassa meg az ország a 48-ki törvények némely pontjait s majd azután fog az alkotmány visszaállíttatni.

Szerintünk tehát: első a restitutio, azután a revisio. Az akkori kormány szerint első a revisio azután a restitutio.

Végre is Ő Felsége átlátta hogy az országnak van igaza. A jogfolytonosság oly elv, melyet szentül fen kell tartani; törvényeket hozni vagy módosítani csak is akkor lehet, mikor a törvények érvénye vissza van állítva.

Ez elv folytán neveztetett ki a felelős magyar miniszterium, állíttatott vissza az alkotmány s e ténnyel már az országgyűlés azon helyzetbe lőn téve, hogy valódi törvényhozási működésbe kezdhetett, és Ő Felsége magyar miniszteriumának, akár új törvények hozatalára, akár a fenálló törvények módosítására vonatkozó javaslatait tárgyalás alá vehette.

A miniszterium ennél fogva, hogy az egész nemzet által oly óhajtva várt koronázásnak s a király által az alkotmányra leteendő eskünek minden legvégső akadályai is el legyenek háritva, a visszaállított alkotmány és törvények némely pontjainak módosítására nézve az országgyűlés elébe terjesztette törvény-javaslatait,

Miután akadtak, a kik az ekép czélba vett revisiot már előre — s utólagosan is mikor már az országgyűlés a törvényesség pecsétét reá-nyomta, mindenkép befeketi-teni igyekeztek, mintha (ismerjük az ily hangzatos váda-
kat!) az alkotmányos jogokból még az utolsó maradvány foszlányok is föl lennének adva, mintha a 48-ki törvények utolsó megmaradt gyöngyei is el volnának harácsolva, — — nem felesleges egy kissé szemügyre vennünk a mi-
niszteriumnak azon *ötrendbeli előterjesztését* melyekből ezen hires revisio áll.

1. A miniszterium mindenek előtt törvényezikkbe foglalta az országgyűlésnek közös ügyi határozatát. Ez ügyekről deget szóltunk már mind előbbi röpiratunkban mind a jelenleginek elején. Azokat tehát ismételni nem akarjuk. E nevezetes törvény-javaslat (mely a koronázás után már *sentesített törvénynyé* is vált) csak annyiban tartozik a revisióhoz, mennyiben — mint főlebb már említettük, — az 1848. III. t. cz. 13-§-ában csak is megérintett közösügyeknek bővebb és teljes kifejtését s azok ezutáni kezelési módját tárgyalja; mely kezelési módra csak azt kell megjegyoznünk, hogy az akkor fog életbe lépni, ha a lajtántuli országok és tartományok által is elfogadtatik; a jelen törvényezikkben előadott részletes körvonalozása azonban annak hogy *miket és mely terjedelemben ismer el Magyarország köös ügyeknek*, törvénybe igtattatván és szentesítettván, ehhez több szó nem férhet sem Ö Felseége sem a lajtántuli országok részéről; és épen ebben áll Magyarország biztositéka: hogy reá semmi uton és módon több közösügy rovatni nem fog, mint a mennyit ő maga, a pragmatica sanctio alapján, törvényesen elismert. —

2. A miniszterium által előterjesztett második törvény-javaslat a nádori hivatal jogkörének módosításáról és a nádor választás felfüggesztéséről szólott. Ezt is jól meg kell értenünk, hogy a némelyek által e miatt ütött zajt kellő értékére szállithassuk le.

Magyarország legrégibb ősi intézményei közé tartozik a nádorság; mert még első királyunk szent István idejéből ered. A nádor első tisztviselője volt mindig az országnak, első tanácsadója volt a magyar királynak. S

mint ilyen mintegy közben járó volt a király és a nemzet között, a trón hatalma és az ország jogai között.

S mivel nemzetünk elejétől fogva harczos nemzet volt: a nádor a nemzet hadaiban vezéri tisztet is viselt, ő — a király után — első katonája volt az országnak.

Igy, béke idején ő állt az uralkodó mellett a kormány élén, háboru idején ő volt a hadvezér.

S míg egyfelől a királyi hatalom képviselője és fenntartója volt a nemzettel szemben, — más felől a nemzet jogainak őre s ha szükség volt védelmezője vala szemben a királylyal.

A mint koronként az alkotmányos élet alakult és fejlődött hazánkban, a nádori hivatal jogköre is ment át némi változásokon, de ezen kettős jellemét folyvást megtartotta.

Ehez járult, hogy később törvény által kimondatott, miszerint azon esetre, ha a király kis koru volna, a nádor legyen a gyámja s ez esetben a nádornak valódi helytartói vagy kormányzói hivatal és hatalom jutna.

Ellenben fővezéri tiszte némileg megszorítottatott. Mert attól kezdve hogy a hajdani katonáskodási rendszer, mely minden nemes és hazafi fölkelésében s fegyverfogásában állt vala, megváltozott s az ország állandó rendes katonaságot kezdett tartani, ezen rendes katonaságnak rendes vezérei, tábornokai is voltak, és csak ha háboru esetében a nemesség is sikra szállott, ezen nemesi fölkelésnek vagy úgy nevezett insurrectionak volt vezére a nádor.

Az 1848-diki törvények lényegesen megváltoztatták hazánk kormányzatának módját. Felelős miniszterium neveztetett ki, s ettől fogva már a miniszteriumnak kell az egész kormányt kezében tartania, és a király s a nemzet közt azon közbenjáró ki eddig a nádor volt ezentúl tulajdonkép a miniszter-elnök kell hogy legyen.

Ekkor a nemzetnek köz-szeretetben álló nádora volt, ki egyszersmind az uralkodó családnak is tagja lévén a király legfelsőbb bizalmát is teljes mértékben birta, t. i. István főherczeg. És mivel V. Ferdinand király rendesen az országon kívül lakott s a mellett egészségére nézve is gyöngye volt, a 48-ki törvény István főherczeget, Magyar-

ország akkori nádorát, a királynak az országból távolléte idejére királyi Helytartóvá nevezte, valódi királyi hatalommal ruházta fel, annyira hogy a törvény még azt is kimondotta, hogy ez esetben a nádor és királyi helytartó személye is szent és sérthetlen, mint magáé a királyé.

Önként értetik, s maga a törvény is kimondotta, hogy ezen rendelkezés csak is István főherczeg nádor személyére nézve történt s nem általában a nádori hivatalra.

Ezek így állván, most már ez volt a kérdés: alkotmányunk visszaállítván, mi történjék a nádorsággal?

Mindenki egyszerre átláthatja, hogy felelős kormányunk lévén, s a nádori hivatal legfőbb tisztét, a király és nemzet közötti közbenjárást tulajdonkép a miniszterelnök viselvén, — a nádorság történeti jelentősége s egész helyzete végtelentül változott. A mai hadviselés igényei is azt követelik hogy a hadvezérek ne polgári és politikai, hanem épen csak katonai szakférfiak legyenek; s ennél fogva a nádorsággal a hadi fővezérség is alig férhet össze. Szükséges tehát a nádori hivatal egész jogkörét törvények által előlegesen megállapítani, mielőtt nádor választatnék.

A miniszterium által előterjesztett törvényjavaslat tehát azt mondja:

süggesszessenek föl az 1848-ki III. törvényczikk mindazon rendeletei, melyek a nádor mint királyi helytartó jogköreire vonatkoznak; kimondja továbbá hogy

addig, míg általában a nádori hivatalról a törvényhozás intézkedhetnék: halasztassék el a nádor választás.

A föltett czél az volt, hogy a nádori hivatal iránti s talán hosszúra nyulható tárgyalások miatt az ohajtva várt koronázás halasztást ne szenvedjen; de mihelyt az ország minden tekintetben rendbe jövend, történjék intézkedés a nádorság további föntartása és jogkörének meghatározása s betöltetése kérdéseiben.

A főnebb vázlatilag előadottak után, azt hisszük, olvasóink oly természetesnek fogják találni hogy a kormány ily törvényjavaslatot terjesztett elő és azt az or-

szágyülés elfogadta, — miszerint annak további indokolását részünkről egészen feleslegesnek tarthatjuk.

3. Az 1848-diki III. t. cz. 12 pontja így szólott:

Minisztértársait legfelsőbb megerősítés végett az elnök teszi javaslatba.

Ezt a miniszterium, harmadik előterjesztésében, egy rövid törvényczikk által akép kívánta módosítani, hogy

A minisztereket, a miniszterelnök felterjesztésére, Ő Felsége nevezi ki.

Itt a különbség az, hogy az előbbi szerint Ő felsége csak megerősíti, emez szerint pedig kinevezi a minisztereket.

De látni való hogy e kettő lényegében és gyakorlatilag is tökéletesen egy és ugyan az; mert a módosítás után is, a miniszterelnök előterjesztésére nevezi ki Ő felsége a minisztereket, azokat nevezi ki akiket a miniszterelnök hoz javaslatba, s így a dologban semmi változás nem történt, csak a kifejezés lett Ő Felsége irányában tiszteletteljesebb.

Igy van ez minden alkotmányos országban. A minisztereket mindenütt a király nevezi ki, természetesen azokat kiket e kinevezés végett a kormány-alkotásra a nélkül is a király által megbizott ministerelnök terjeszt fel.

4. A miniszterium által előterjesztett negyedik törvényjavaslat, a nemzetőrségre vonatkozó 1848. XXII. törvényczikk felfüggesztését kívánta.

Alig van az országban valaki, a ki a nemzetőrséget az 1848-ki módon és formában ismét föleleveníttetni ohajtaná. Teher volt a népen és még sem felelt meg céljának. Béke idején a rendet és közbátorságot más úton sokkal könnyebben és a nép terheltetése nélkül fen lehet tartani; háboru idején pedig bizony a rendes katonaság helyét nem pótolja. Békés foglalkozásu polgárok, családapák, a tűzben nem igen képezhetnek jó katonaságot. Megmutatták ezt az 1848-ki események, mikor igen kevés kivétellel, a mi nemzetőreink a hazának sem védelmére sem nagy dicsőségére nem szolgáltak.

Azután, ha az új és általános katonáskodási vagy honvédelmi rendszer csakugyan életbe lép, ha minden

polgára a hazának, bár a mostaninál csekélyebb szolgálati időre, de rendszeren begyakorlott katona leendő: ezzel a nemzetőrségi intézmény még feleslegesebbé lesz, sőt egyenesen olyanná válik, a melynek többé jóformán semmi értelme sem lesz. Hogy úgy mondjam: a honvédelmi rendszer egészen elnyeli a nemzetőrséget.

Annyi mindenesetre kétségen kívül áll, hogy mikor épen az eddigi katonáskodási rendszer gyökeres átalakítása van küszöbön, míg az iránt biztos vég-megállapodás nincs, legalábbis ok nélkül való lett volna visszaállítani egy oly intézményt, melyet fentartani senki sem ohajt s mely talán egészen is feleslegessé fog akkor válni. Sőt hiba lett volna fölzavarni érte az országot, a polgárok ezereit, rá fordítani temérdek költséget, csak azért hogy talán egy vagy fél év múlva ismét és végkép megszűntessék.

Az országgyűlés mindezeket átlátva, igen csekély ellenzés mellett elfogadta a miniszterium javaslatát s a nemzetőrségi törvény fölfüggesztését, addig is míg az ország a honvédelmi rendszerről véglegesen intézkednék, törvény által kimondotta.

5. Végre az ötödik törvény javaslat, melyet a miniszterium ezuttal előterjesztett, az 1848-ki IV. törvényczikk 6. szakaszának módosítását kívánta.

Az idézett szak így szólott:

„Az évi ülés (t. i. az országgyűlés) az utolsó évrőli számadásnak és következő évi költségvetésnek a miniszterium által leendő előterjesztése s az irántoki határozatnak meghozatala előtt be nem rekesztethetik, sem az országgyűlés fel nem oszlathatik.“

Ez a szakasz egy erős alkotmányos biztosítékot kívánt nyújtani az országnak.

Tudva levő dolog hogy pénz nélkül az állam fön nem állhat s a kormányzás lehetetlen. És mivel *Magyarországon csak is az országgyűlés által megszavazott adókat lehet kivetni és behajtani*, — ezen szakasz az iránt akarta biztosítani az országot, hogy ha például valamely országgyűlés nem tetszik is a kormánynak, azt ne egykönnyen oszlathassa el, nevezetesen ne addig míg a mult évi számadás megvizsgálva, a jövő évi költségvetés tárgyalva és

megállapítva s arra a kivetendő adómennyiség megsza-
vazva nincs.

Mert ha a kormány csak könnyedén, mihelyt neki
úgy tetszik, eloszlathatja az országgyűlést és aztán azon
szin alatt hogy nincs együtt a törvényhozás, vethet ki és
hajthat be adókat: — akkor az alkotmányosság csak irott
malaszt, melynek semmi valósága nincs.

Az említett törvényczikk czélja és irányzata tehát
kétséggkívül igen alkotmányos volt. Hogy czélszerű és
gyakorlati volt-e éppen ezen formában, az más kérdés.

Nem volt czélszerű és nem volt gyakorlati, a mit
avagy csak az is valószínűvé tesz, mert ily formában
egy alkotmányos országban sincsen, sem Angliában, sem
Belgiumban, melyek pedig Európa legalkotmányosabb
államai.

S miért? Hogy ezt megérthessük, pillantsunk bele
kissé a dologba.

Sokszor megtörténik, alkotmányos országban is,
hogy az országgyűlés többsége a miniszterium ellen for-
dúl, de a miniszterium azon meggyőződésben lehet, hogy
ámbár az ország gyűlés többségét elvesztette, de birja a
nemzet többségét és azt hiszi hogy ha új választások tör-
ténnének, a nemzet oly képviselőket küldene az ország-
gyűlésbe, kiknek többsége a miniszteriumot támogatná.

Mivel pedig a felelős miniszteriumnak mindig az
országgyűlés többségének akarata szerint kell kormá-
nyozni, azon esetben ha a többség a miniszterium ellen van,
ennek vagy le kell mondania s átadni a kormányt a több-
ség vezetőinek, — vagy pedig élnie kell azon alkotmá-
nyos menedékkal, melyet ez esetre minden alkotmány
megad az ország kormányának s mely nem egyéb,
mint:

új választások által a nemzetre való hivatkozás.

Ez abból áll, hogy a miniszterium azt mondja: én a
képviselőház többségét nem birom ugyan; de remélem
hogy birom a nemzet valódi többségének bizodalját; és
ezt meg akarom kísérteni. Ekkor eloszlatja az országgyű-
lést; rövid időn új választásokat rendel, és ezek az új vá-

lasztások aztán megmutatják hogy valyon helyesen számított-e a miniszterium, vagy csalódott reménységében?

Ha már most egy ily eset talál bekövetkezni melyben a miniszterium, új választások elrendelése végett el akarja oszlatni az országgyűlést, a mi pedig ismétlem, a legalkotmányosabb országokban is megtörténik, — de az 1848- IV t. cz. 6-szakasza szerint, a költségvetés s az adó megajánlás előtt *nem oszlatatná el*: mi történnék?

A többség, mely a ministerium ellen van, mindent elkövetne hogy a költségvetés tárgyalása be ne fejezethessék; sőt elvetné az egész költségvetést; nem ajánlaná meg az adót; kezében levén a többség határozási joga, húzhatná halaszthatná is a dolgot a meddig neki tetszenék, míg az év is letelnék s még sem volna sem kész költségvetés, sem megajánlott adó.

Látni való, hogy ezen törvény fentartása mellett egy többségtől függene teljesen megakasztani az állam gépezetét s lehetetlenné tenni a kormányzást.

Azt mondják talán erre: nem; mondjon le a miniszterium s adja át a kormányt a többségnek. Ugy de a miniszterium azt állítja hogy a nemzet valódi többsége most is az övé. Ebben pedig csak a nemzet ítélhet; a nemzet nyilatkozhatik, új választásai által: a miniszterium politikáját helyesli-e, vagy az országgyűlési többségét, illetőleg az ellenzékét?

Az országnak tehát ezen nyilatkozhatásra, ezen ítéletre módot kell nyújtani; s a ministeriumnak, hogy ehhez folyamodhassék, nem kell lehetetlenné tenni.

De más felől arról is gondoskodni kell, hogy a miniszterium az országgyűlést eloszlató ilyen hatalmával vissza ne élhessen s nevezetesen az ország kétségbevonhatlan joga az adó megajánlás iránt, biztosítva legyen.

Mind a két igénynek tökéletesen megfelel azon törvény, melyet a miniszterium az 1848. IV. t. cz. 6 §-a helyébe ajánlott.

Mert ez:

kimondja, hogy adót kivetni s behajtani csak az országgyűlés megajánlása után lehet;

kimondja, hogy a multról a számadásokat, jövőre a

költségvetéseket az országgyűlés joga megvizsgálni és megállapítani;

megengedi, hogy a kormány az országgyűlést idő közben, s tehát a számadások megvizsgálása és a költségvetés megállapítása előtt is eloszlathassa, s ezzel megadja a kormánynak azon jogot és módot hogy új választások elrendelése által a nemzetre hivatkozassék; de

végre, ez esetben azt rendeli, hogy az elosztatott országgyűlés helyett még azon év vége előtt és pedig oly ideje korán hivassék új országgyűlés össze, hogy az a számadásokat megvizsgálhassa s a költségvetést magállapíthassa még mielőtt az év letelnék; s ez által tökéletesen biztosítja az országnak ezen legfontosabb jogát.

És ha már ezen törvény szerint a miniszterium eloszlatja az országgyűlést s új választásokat rendel: mi történik akkor?

Vagy az, hogy az új országgyűlés többsége csakugyan a miniszterium mellett lesz, s ekkor a kormánynak igaza volt: bírta a nemzet valódi többségét.

Vagy az ország az új választások által csak ugyan a miniszterium ellen nyilatkozik; a többség megint ugyanaz lesz mint volt; ekkor a miniszteriumnak nem marad egyéb hátra mint lelépni a kormányról s átadni azt azon pártnak, mely mind az országgyűlés mind a nemzet többségét valóban bírja.

Látni való hogy az ily értelemben tett módosítás által nem csak feláldozva nincs az országnak semmi alkotmányos joga; sőt ellenkezőleg jobban van biztosítva az adó megajánlási jog gyakorlata.

6. Ezen öt törvényjavaslaton kívül terjesztett elő még a kormány egy határozati javaslatot aziránt, hogy az országgyűlés kiegészítése, az az a még hiányzó tagok meghívása tekintetében függesztessék föl a törvény azon rendelete hogy a katonai határőrvidékek és az úgy nevezett csajkások (katonai) kerülete szintén meghívandók az országgyűlésre.

Ezt sem kell hosszasan magyarázni. Ki tartaná ohajlandónak, hogy a nemzet független képviselői közé, a jelen körülmények közt, a hadparancsnokságtól függő ka-

tonai egyének is hivassanak meg? Azonban rövid időn ezen kerületek is polgári szervezetet fognak nyerni s a határőr ezredek meg lesznek szüntetve. Akkor igen is, ezen kerületek is haladéktalanul meghivatva részt fognak vehetni az országgyűlésben.

V.

Ennyire és nem többre terjednek azon módosítások, melyeket a miniszterium, a fejedelem nevében, az 1848-diki törvényeken, a koronázás előtt kívánt megttetni.

Aki ezeket jól megérti s elfogulatlanul ítéli meg, kétség- kívül így fog fölkiáltani: hát ez azon hires és sokat emlegetett *revisio*, melytől minket némelyek oly igen nagyon ijesztettek?

Van-e ezekben valamely jog-feladás? Van-e jog-feladásnak csak árnyéka is? Nem mind egyről egyig olyanok-e ezek, melyek czélszerűebben vannak így, mint amugy voltak; melyek — bizony elmondhatjuk —, 1848 óta a törvényhozás rendes útján rég meg lettek volna változtatva, ha a közbejött események miatt egyáltalában minden törvényhozásunk félbe nem szakítottatik.

Miért süregtte tehát a király ezen törvények illetén *revisióját*, ha azok neki semmi lényeges új jogot vagy hatalmat nem adnak? s miért kellett azokat oly sietve, már a koronázás előtt megváltoztatni? — kérhetőné valaki.

A válasz e kérdésre igen egyszerű s mivel Ő Felségének és kormányának csak becsületére szolgál, semmi okunk sincs elhallgatni.

Ő Felsége jól tudta hogy a koronázáskor a törvények megtartására hitlevelet kell kiadnia, sőt meg is kell eskünnie. Tudta, hogy ezen hitlevél és eskü ereje kiterjed különösen az 1848-diki törvényekre is; azon törvényekre melyekről eddig tanácsosai annyiszor mondták és ismé-

tették neki hogy azok mily nagyon veszélyesek a trónra, a birodalomra nézve.

Ő Felsége tehát, mielőtt megeskünnék reájok, szigoru tanulmányozás alá vette ezen törvényeket s kijelölte azon pontokat, melyek meggyőződésével ellenkeznek s melyekre lelkiismeretes csak azon föntartással esküdhett volna meg: hogy koronázása után úgy is azok megváltoztatását fogná kívánni az országgyűléstől.

Ő Felsége inkább akarta előre, az eskü előtt megváltoztatva látni azokat, miket rövid időn úgy is meg kellene változtatni s mikre addig is megesküdni — legalább is feleslegesnek kelle tartania.

A magyar kormány férfiai megértették és méltányolták a király ezen lelkiismeretes aggályait — s a módosításokat, kívánata szerint — előterjesztették a törvényhozás másik felének.

Az országgyűlés pedig kész volt azokat elfogadni: czélszerű, sőt rézben kikerülhetlen módosításokat látván bennök, melyek semmi jog-feladást nem tartalmaznak és az alkotmányt semmiben sem veszélyeztetik.

Az országgyűlés e tényével már: **a koronázás utolsó akadálya is el volt háritva.**

Mielőtt szives olvasóinktól ezuttal ismét búcsút vennénk, csupán a koronázás megtörténtéről és ezen ténynek igen nagy közjogi fontosságáról akarunk még néhány szót ejteni.

Aki mint szemmel látott tanu, vagy a hirlapok bőv tudósításai után, azon véleményre jönne, hogy a magyar király koronázása, a mint az junius 8-kán Buda Pesten nagy ünnepélyességgel végbe ment, nem egyéb mint merő c-upa szertartás, felette csalódnék.

Meglehet így van ez más országokban. *De Magyarországon a király megkoronáztatása oly fontos és elmaradhatlan államjogi tény, melynek külfényét emelik ugyan szertartá-*

sai, de melynek belső lényege sokkal nagyobb és becsesebb minden külpompáinál.

A koronázásban t. i. a nemzet elismeri a királyt törvényes uralkodónak s a koronával, Szent István első királyunknak szent koronájával és az ahoz tartozó jelvényekkel fölavatja és képesíti őt azon királyi hatalom gyakorlatára, mely a törvényhozás fele részében — és a törvények végrehajtásában áll.

Viszont a koronázást múlhatlanul megelőző hitlevélben és a koronázást közvetlenül kísérő esküben, a király elismeri a nemzetet mint a törvényhozás másik, egyenjogu alkotó részét és így a felség osztályosát; elismeri az eddig alkotott összes törvények erejét és érvényét; biztosítja, írott hitlevelében s élő szóval Isten szabad ege alatt elmondott esküjével az országot hogy e törvényeket megtartja; az ország alkotmányát törvényes függetlenségét, területi épségét megtartja, megőrzi. S minderre tanuságúl és segítségül fölhívja az élő Istent.

Nem üres szertartás tehát a koronázás, hanem lényeges és elmaradhatlan föltétele a törvényes uralkodásnak. Szent pecsét a nemzet és király között, mely kölcsönösen biztosítja megerősíti mindenkinek jogát és hatalmát.

A korona, melyet Kr. után az 1000 dik évben, II. Sylvester pápa küldött István fejedelemnek, az apostoli kereszttel együtt, különösen a magyar nemzet kereszttyénségre térítéseért; — a palást, melyet ugyancsak I. István királyunk neje, Gizella első magyar királyné himzett, előbb ugyan templomi czélra; a többi koronázási jelek: a királyi bot, az arany gömb rajta a kereszttel, a sark és kesztyűk stb. — mind ezek, nagy régiségök s történelmi múltjoknál fogva is különösen tiszteletre méltók, s még inkább azon szent jelentőség által mely bennök a koronázás ilyen közjogi értelménél fogva rejlik.

Mert megható azon gondolat, hogy e szent korona ugyanaz, mely kilenczedfél százév alatt annyi királyaink fölkent homlokát érintette, e korona az, mely annyi viszon tagságokon ment keresztül mint maga hazánk és nemzetünk, de török, tatár s annyi ellenség dulásai után is meg van, régi fényében, régi értékében, mint nem veszett el

nemzettünk s hazánk! Megható azon gondolat, hogy e gyöngye szövettű, arannyal áttört, de nyolczszáz év alatt már foszladozásnak indult s feketülő palást — egy királyné kezének műve s rajta a századok során annyi királyné gyöngéd keze dolgozott, mert elejétől kezdve megvolt azon kegyeletes szokás, — ma is fenn van — hogy a Szent István palástján eső apró hiányokat mindig maga a felséges királyné igazgatja, javitgatja ki.

Valóban, a szent korona és a többi koronázási jelvények körül nyolcz-évszázad fuvalmai lengenek. S milyen fuvalmak! mennyi dicsőség és mennyi gyász emlékezete lebeg szárnyaikon! A dicső királyok: István és László, a két szent, Lajos és Mátyás a két nagy, Kálmán, a Bélák, Károly . . . hosszú sora, mind feltűnnek előttünk, midőn e koronára nézünk. De föl a viszályok is melyekben e korona forgott: Várna és Mohács, hol koronás királyok estek el! föl: hogy hányszor volt testvér viszály tárgya, hányszor birt idegen kézre, hányszor vitetett a haza határain kívül . . . föl, mind ez, egészen az orsovai kápolnáig . . .

De mind e kép egy bevégeződött múlté már, s a most kezdődő időszak megnyílt küszöbén nem tartóztathatják, nem háboríthatják szívünket.

Az a korszak, mely két év tized keretébe e nemzet legtöbb dicsőségét és legtöbb szenvedését foglalta be, most végződött: a forradalom most zárult be.

Annak nagyszerű vívmányai: *a jogegyenlőség, közteher viselés, a jobblágyság és ösiség eltörlése, a felelős kormány, szabad szólás és sajtó* stb. stb. mind fönmaradtak, azokat e nemzettől soha semmi hatalom el nem veheti.

De a reá következő gyász, bár sebei még soká égnek és sajognak, elmúlt, el kell hogy múlték örökre. A koronázás: a kiengesztelődés nagy ténye volt; s hogy a király részéről ép oly őszinte és tartaléktalan volt az mint a nemzet részéről: azt mindnyájan tudjuk a koronázást nyomon követett igazán királyi, igazán felséges tényekből.

Ezek egyike a teljes kivétel nélküli *amnestia*: minden politikai fogoly szabadon bocsáttatik, minden szám-

üzött bántatlanul hazatérhet, az elkobzott javak vissza-
adatnak s a kimondott itéletek — minden következmé-
nyei megszüntetnek.

A másik talán még ennél is dicsőbb. Régi szokás-
szerint a nemzet a jelen koronázás alkalmával is 50 — 50
ezer arany ajándékot adott a megkoronázott királynak
és királynénak, és Ő Felségeik, egyező akarattal, vissza-
ajándékozták ezt — az 184 $\frac{3}{4}$ -dik évben elesett **honvédek**
özvegyei, árváinak, vagy a még élő de csonka és munka-
képtelen rokkantaknak!

Kell-e ily dicső fejedelmi tényekhez magyarázat? Itt
csak egy szó tör fel önkénytelenül a kebelből:

Éljen Magyarország koronás királya!

Éljen a koronázott királyné!

S most Isten veled, kedves olvasóm! köszönöm
hogy egyszerű fejtegetéseimet figyelemmel kísérted.

Célom volt meggyőzni olvasóimat a következő té-
nyekről:

Az országgyűlés teljesítette kötelességét, és azon
megbízatást melyet a nemzettől vett;

teljesítette az által, hogy rendbe hozta a tizennyolcz
éven át törvénytelen és rendezetlen viszonyokat;

vissza állította a törvény és alkotmány jogerejét;

és pedig a nélkül hogy a nemzet sarkalatos jogaiból
csak egyet is föláldozott volna.

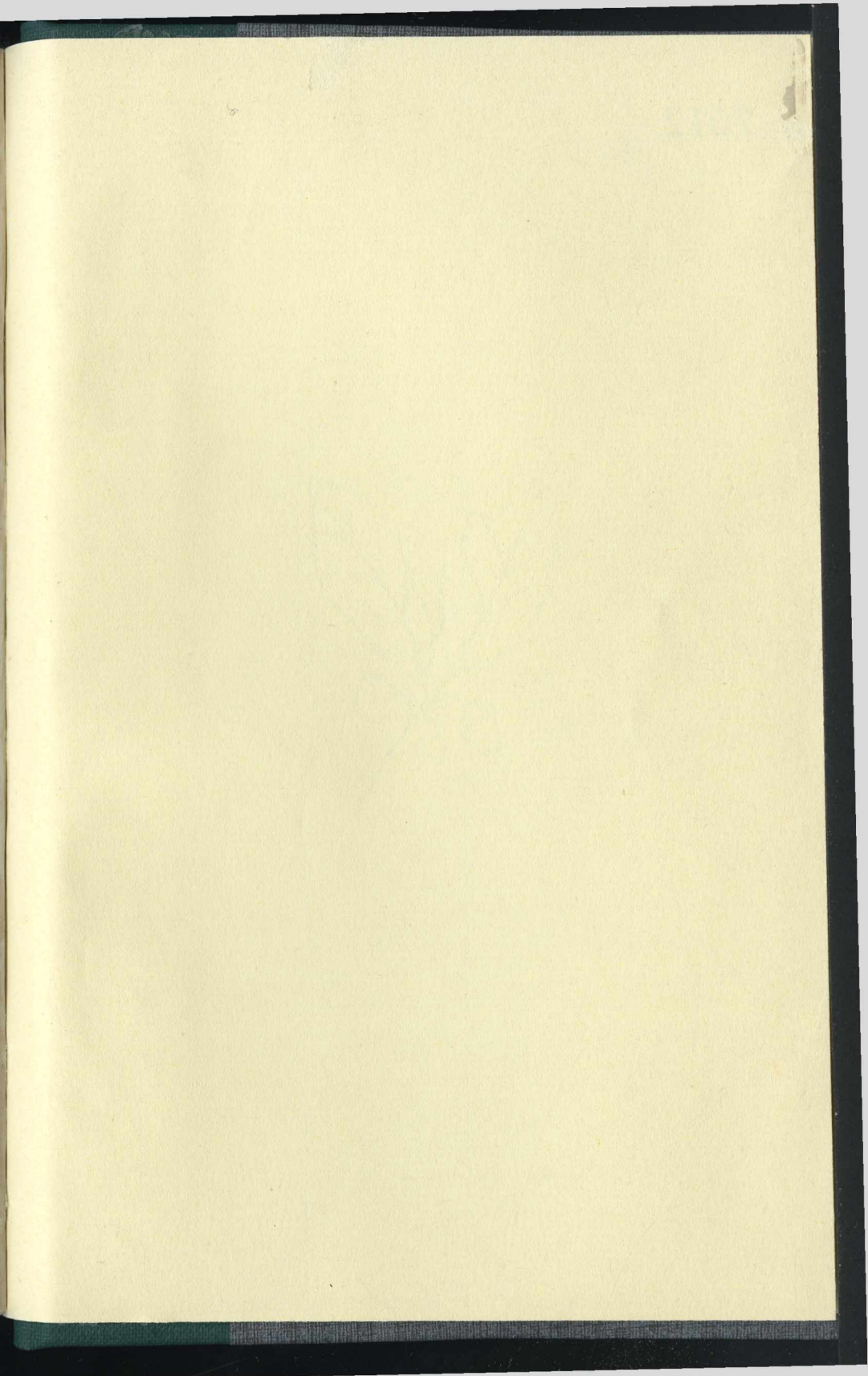
És végre:

mindezek megpecsételésül és szentesítéseül végrehaj-
totta a koronázást; törvényesen megkoronázott királyt adott
az országnak s ezzel kiegészítette a törvényhozó hatalmat.

Ennyi sikert bir eddig elő felmutatni az ország-
gyűlés.

A visszaszerzés munkája be van végezve, — a múlt-
tal leszámoltunk.

Most az alkotás munkája van hátra — a jövőre!



2012

56.
2006.

